

योगेश्वर कृष्ण
(तृतीय भाग)
[मधुरेश]

મૂલ્ય
રૂા. ૩-૮-૦

તા. ૧૫-૧-૪૭

પ્રવૃત્તિ દ્વારા સંચાલિત

પ્રકાશક :

શ્રી રામચંદ્ર ગોસ્વામી મધુભિલી પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ
રાવપુરા, વડોદરા

મુદ્રક :
અને
મુદ્રણસ્થાન :

ગોસ્વામી દ્વારા રામચંદ્ર ગોસ્વામી
શ્રી રામચંદ્ર ગોસ્વામી મધુભિલી પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ-વડોદરા

અર્પણ

મથુરાની મૃગનયનીઓને, જેમણે મૃદુભાવે ,
નિહાળ્યાં હતાં મોરપિચ્છ-
સુકુટધારીનાં પ્રણયમાધુર્ય

આ લેખકનાં પુસ્તકો

: પ્રકટ :

- ૧ ગેંદીનો રંગ
- ૨ રૂપલાલબા
- ૩ નિત્યપ્રિયા
- ૪ રામપદામિનિષ્ક્રમણ, ૧ (ટાલનસૈલી)
- ૫ " " ૨ (ટાલનસૈલી)
- ૬ મધુપ
- ૭ રાસ રમણુ (રાસ અને કાવ્યો)
- ૮ ગામડાની ગોરી (ટાલનસૈલી)
- ૯ રાજવાસલી (" ")
- ૧૦ માનસરના મોતી (બે દુઃખી વાર્તા)
- ૧૧ યોગેશ્વર કૃષ્ણ ગોકુલેશ (ટાલનસૈલી)
- ૧૨ " " રાસેશ (" ")
- ૧૩ " " મધુરેશ (" ")
- ૧૪ " " દ્વારિકેશ (" ")
- ૧૫ " " નીતેશ (" ")
- ૧૬ " " ચૈતેશ (" ")
- ૧૭ પ્રણય-રાસ-બ સદા

— અપ્રકટ —

- ૧૮ રોશનાઈ (દુઃખી વાર્તાઓ)
- ૧૯ પ્રણય-જેવા
- ૨૦ અને આવતી કાલે
- ૨૧ મારો અકાર-૧
- ૨૨ પ્રણય-એકાર-૨
- ૨૩ પ્રેમનો સાર
- ૨૪ પ્રેમવોગી (ટાલનસૈલી)
- ૨૫ અમૃતમયન (" ")
- ૨૬ મંદાકિની
- ૨૭ અનામિકા
- ૨૮ દિગ્ધર
- ૨૯ મનસા

એક બાલ

વાંચનાર ! ડાબતરીકીમાં રામપ્રતાપિનિષ્ક્રમણના બે ભાગ હમેક્રમે બહાર પડ્યા એને રામસકનોએ ને રસમ વિદ્વાનોએ આશિષ્યા.

પછી એનાથી પ્રાસાદિત બનીને 'યોગેશ્વર કૃષ્ણ'ના ૭ ભાગ—ગોકુલેશ, રસેશ, મધુરેશ, કારિકેશ, ગીતેશ ને યોગેશ—બૃહદ્ ગુજરાત સમક્ષ રજૂ કરે છું.

શ્રી કૃષ્ણજીવનની અનેકવિધ સર્પાત્તએ સૈકાઓ લગી આપાંદતને પ્રેરણા આપી છે ને દરેકે આપમેં એ નિ સસય છે

यदायदा हि धर्मस्य ग्लानिं भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

परिधाणाय साधूनां विनाशाय च बुभूक्षाम ।

धर्मस्तथापन्नार्थाय संभवामि युगेयुगे ॥

પ્રથમ ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—ગોકુલેશ . યુગ દાપરની અધારરાત્રિ વિદારવા ને પૃથ્વીએથી પાપીઓને બાર ઉતારવા આપણ વદ બ્રહ્માની મેદની રતે એ મધુરાના કસના કારાચૃદે જન્મ્યો : અને પિતા વસુદેવ ને જન્મદાત્રી દેવકીને અંતરપ્રેરણા કહ જોકુલ-ગમન કર્યા .

પછી તો એ આનંદસ્વરૂપ કનૈવાની બાળકીવાએ સાગરે ગોકુલ ગામને ઉલ્લાસના હેથે ચમગ્યું.

યમુનાજીના કાંદે એ ગાયેના ગોવાળે ધેનુ ચરાવી, મહી-માખણુ ખાધા ને અનિષ્ટ તત્ત્વોથી ગોકુળિયાને ઉગાર્યું.

પછી શ્રીખુજાનતનયાનાં મિત્રન થયા રાધિકાજી સખીઓ સગે પાણીડાએ પધારતી તે જાણે આમનો ચંદ્ર ધરતીએ આમતો લાગતો ને સખીઓ તારાગણુ શી શોભતી

રાધિકાજી ભાગવતમા નથી, પણ દત્તભાગવતમા કૃષ્ણ ઉપનિષદમા અને પદ્મપુરાણમા છે વળી વેદોમા પણ રાધસ્ સ્મૃદ વપરાયો છે રાધસ્ એવે આરાધના

અને એ કૃષ્ણ-આરાધિકા રાધિકાજીને મે કૃષ્ણજીવનમા શૃંગારે ગૂથી છૂપાયેતુ આધ્યાત્મિક રહસ્ય દાખવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે યોગિમિ ધર્માનગમ્યમ્ એવા યોગીઓના ધર્મિરતુ-યોગેશ્વર તત્ત્વતુ-મે આખી થે કથામાં અધિષ્ઠાન રાખી શૃંગારને સ્પર્શ કર્યો છે

બીજો ભાગ યોગેશ્વર કૃષ્ણ-રાસેશ ગુજરાતના રસિક કાવ્યમર્મીઓ ! કનૈયાના વૃદ્ધાવનના રાસ ભાગવતમા રાસપ આધ્યાત્મીમા પ્રથમ વાચતા શૃંગારમય ભાસે છે પણ વેદો ને ઉપનિષદોના અધ્યયન પછી આપણને જાણ થાય છે કે એ રૂપક છે વેદ ઉપનિષદનાં ગૂઢ તત્ત્વો સમજવાની કાટીએ નહી પહોંચનારને માટે ભકિતરસ દ્વારા જ્ઞાન મેળવવાનું શ્રીમદ્ભાગવત શ્રેષ્ઠ સાધન છે

‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ રાસેશ મા ‘ રાધાનો સ્વમસ સાર ’, ‘ પ્રાણેશ્વરના પ્રકટ દર્શન ’, સ્તોત્રહર્મ દયામ ને ‘ રાસપ આધ્યાત્મી એ પ્રકરણોમા રાધા તત્ત્વને મે જુદી જ દૃષ્ટિએ આલેખવાનો પ્રયાસ કર્યો છે

રાસ-રાસેશ્વરી રાધિકાની નેત્રપદ્મથી કૃષ્ણ-રાધાનાં અદ્વૈતનું સાધન હતું. કનૈયો યમુનાકાંઠે વેણુ જન્મવતો એ સુષી કંકજરણુકારે પ્રભંગનાઓ યમુનાકાંઠે જતી. પછી એક દિ' કૃષ્ણે મુરલીદ્વારા સામયેદનું સંગીત રેલવ્યું ને રાધિકાજીને સંગે પ્રભંગના-રાસ રેલવ્યો ને ૭...૭...માસ આભે મંભાવ્યો ચંદ્રમાને.

સમાધિસ્થ કૃષ્ણ-ગોપીઓના રમણનો એ હતો અનંત રાસ. એ રાસની ઉચ્ચ કક્ષાએ પ્રભંગનાઓને ઊડાડ્યા પછી શ્રી કૃષ્ણ અવતરણનાં કાર્ય કરવા વૃંદાવન છોડતા હતા.

શ્રી કૃષ્ણ મથુરા ગયા પછી રાધિકાજીનું શું થયું ? એ વિશે કૃષ્ણોપનિષદ, પદ્મ-પુરાણ, દેવી-ભાગવત વગેરે મૌન સેવે છે. એ મૌન મને નથી સુચ્યું; અને તેથી સ્વયં રાધિકાજી જંસની માળા કૃષ્ણકંઠે અર્પે ને પછી કૃષ્ણના મથુરાગમને રાસેશ્વરી રાધિકા રસો ચે સ્તઃ ના કંઠે અર્પેલી તુલસીની માળાએ સમાપ્ત જાય, એ ભાવના મેં યોજી છે.

કૃષ્ણ વિનાના ગોકુળમાં કેમ રહી શકે રાધારાણી ? રાધિકાજી એટલે પરાપ્રકૃતિ.....શુદ્ધ માયા પરમેશ સંગે જ હોય ને ?

ત્રીજો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-મથુરેશ : અને રાસેશ્વરે વૃંદાવનનું રમતિયાળ જીવન તજી યુગદ્વાપરમાં પાપી માનસ ધરાવનારાઓના ભારે ડોહતી આર્યાવર્તની અમર સંસ્કૃતિને જીવંત રાખવા મથુરા-ગમન કયું. ત્યાં કંસવધ કરી ઉચ્ચેનતો રાજ્યાભિષેક કર્યો; પણ છતાં યે માદવરાજધના સૂત્રધાર તો પેતે જ હતા અને ભારતને જુદહભારત પણ જનાવવાના હતી, એ તો યુગદ્વાપરની વિધાત્રી યે ભાખતી હતી.

દવે મયુરનો પ્રેક્ષ સપાટ ને કુદરતી સંદર્ભ જિંદગીનો. શ્રી-
કૃષ્ણને જાણીય સંસ્કૃતિના નામકર્તા અનેક રાજવીઓની સામે મોરચા
માંડવાના દના. એવે કાળવચને મયુરને ઘેરે ધાળ્યો. યાત્રી મેનાના પ્રયંત્ર
પસારા સામે યાદવોનું જગ જોવા દનું. એ પારખી શ્રી કૃષ્ણે યાદવો સંગે
મયુર નામુ ને સૌરાષ્ટ્રના સાગરઆરે હાલિકાનગરી વસાવી.

ચોથો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-હારિકેશ : પછી હારિકેશએ વસી
શ્રીકૃષ્ણે બાળનસંધી પાળીએના બાર ઉનારવાની પીઠિકા રચવા માંડી.
હારિકેશ જીવનરમિ કુ પર વમેનું દનું, કેમ કે ઓગટ્ટદીપને સાગરના જળની
કિરમેજીથી દની પછી એ તુરદિનનાએ વસી હારિકેશ શ્રીકૃષ્ણે બારતવર્ષના
રાજવીઓ સંગે મંપક વધાર્યો મેત્રીની મધિ ખાંધીને કે રાજવીઓની
રાજકુમારીઓને પરખીને. અને પછી મંદ્રજો હારિકેશને મુદસંસાર
મુગદાપરે મરતલી સંસારની મુંચવળોને ઉઠેલવ.

વાચનાર ! એવે બારતના પાટનગર દસ્તિનાપુરે કોરવો ને પાંડવો
વચ્ચે કદામ મઠાણા દના સંસારની તુતાએ સત્યનું છાગડું પાંડવપક્ષે
દનું, અને શ્રીકૃષ્ણે પાંડવને સાચ દીધા.

પાંચમો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-ગીતેશ : પછી કુરક્ષેત્રની
મહાબારત-શેતરંગે કંદાવનના વેનુ-અગ્ન્યેવાએ મુગદાપરની સંસારશેતરંગે
અનાયુધ રહી પાર્થના સારથિ જની, શાંત સમતોલ ચિત રાખી અભિપાર
અહોહિણી સંતા સામે સાત અહોહિણીથી વિજ્ય અપાળ્યો.

એમા અર્જુન-વિષાદ વખતે એજે ગીતાનાં જે અનુપમ જ્ઞાન દીધાં તે
વેદો ને ઉપનિષદોનું મેદન છે સર્વોપનિષદો ગાયોદેગધા મોપાલનન્દન.

ભારતવર્ષે અવતરી યોગીઓના એ ઈશ્વરે અવતરણની સિદ્ધિ કરી કુરુક્ષેત્રના સહાર્યસે પાપીઓના હનિ હોમી પૃથ્વીનો ભાર ઉતાર્યો.

અશ્વત્થામાના જ્ઞહાત્રના પ્રયોગ પછી ઉત્તમની કુખેથી મૃત માળ પરીક્ષિત જનરે છે ને યોગસિદ્ધિએ શ્રીકૃષ્ણ એને જીવંતદાન આપે છે. ૧૫૪-મા પ્રકરણમાંની યોગસિદ્ધિની પરાકાષ્ટા સાનમા સમગ્રનવાના મે પ્રાપ્ત કર્યો છે યોગેશ્વર કૃષ્ણના છ યે ભાગમાં ' પાતજલયોગદર્શન ' ના આધારે ભારી છુદ્ધિ અનુસાર શ્રીકૃષ્ણના અમરકારેના ઉકેલ શોધના મે પ્રાપ્ત કર્યો છે. એ કેટલે અશે સફળ થયો છે તે તો આપ વાચનારમાના યોગાભ્યાસીઓ જ કહી શકશે.

મે ઉચ્ચ કોટીના નહિ પણ હલકી કોટીના યોગના મનોમુગ્ધના પ્રયોગો તો પ્રત્યક્ષ નિરખ્યા છે, અને મને ખાતરી થઈ છે કે સાત્ત્વિક આહાર-વિહારે ને યોગ-અભ્યાસે યોગસિદ્ધિ દુષ્કર નથી.

એક દશ્ય મેં મુળજમા નગરે જોયું હતું આપણા એક હિંદી મન રાજનુ વગ્ગન ૨૩૦ પાઉંડ કાઠાએ જોખતા મેં જોયું, પણ પછી સ્તબ્ધન કપુ ત્યારે ૪૬૦ પાઉંડ થયું. હવે રામાયણકાળમાં અગરનો પગ કોઈથી ન જીપડયો .. કે કુરુક્ષેત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ સંયમે પાર્થરથ એક તસુ યે કહ્યુંના જાણે પાઠે ન હતો, ને પછી અર્જુનના વધ્યા અહકારે શ્રીકૃષ્ણે સ્તબ્ધને વિદ્યારી ભાર ઓછો કર્યો ને કહ્યુંનાણે રથ દડા જેમ જીડ્યો, એ યોગ-પ્રદિગાની પ્રતીતિ દે છે

હું પોતે જ ... પેટો, ટાઈટ્સ, રસ્ત્રીન, ઇમર્સન, સ્વીડન-જોર્ગના પ્રથો વાચી મચને ડાલ્યો પછી રાજકવિ કનાપીનો ' સ્વીડન-જોર્ગના ધર્મ-વિચાર ' ગ્રંથ વાંચ્યો, કનાપીએ હદ કરી છે. .. અને

કદાચ એ જ કારણે ધર્મ-અભ્યાસી મણિયરે મનથી બદલે ઉદ્ધે કરી કાન્તે કતાપીના આ લેખથી ખ્રિસ્તી ધર્મને અપૂર્ણ માની ફરી દિગ્ધર્મ સ્વીકાર્યો હશે.

એ રિવાજની હુ મગમથને હતો એવે અધ્યયનશીલ પોતે જાણતા હતા. 'The Search in Secret India' નામનું પુસ્તક મારે હાથ પડ્યું. એ નિરીક્ષરનાદી પોતે જાણતા પ્રથમ આફ્રિકાના પીરામીડ તરફ ગયો. અને પછી મગની મન પ્રેરણાએ રમણ મહર્ષિના આશ્રમે જાણીને તોર વારાણસી ગયો ત્યાં એને એક યોગી મળ્યો એને પાંચ જાણે એના મનો મથનની અંગે યે મ વિરોધી જિજ્ઞાસાથી કહેન પરિભ્રમણની કથા કહી પછી એક ચમ્પીને મારવાનું કહ્યું, પોતે જાણે તેને મારીને બસમર તપાસનું કે 'એ જીવંદિદોણી છે !' પછી પોતે યોગીએ એને જીવંત કરી !

આ મારે જે વારાણસીનો યોગી ચમ્પી જીવંત કરે તો ઉત્તરપ્રદેશ પરીક્ષિતને કેમ ન જીવે તો કરે યોગીઓનો યે પ્રશ્ન મૂક્યું ?

પશ્ચિમના વિજ્ઞાનની અસરે ધેરાયેના આપણા મારે એકદમ યોગ વિષે જાણવું બહુ દુષ્કર છે. Science has studied external world and Yoga internal world શુરુએ પશુ અધૂરા પાત્રોને એ શક્તિ નથી આપતા-એવી ખીક કે એ એ શક્તિનો દુરુપયોગ કરે હજારો વર્ષ પૂર્વે ભારતની નાનદા યુનિવર્સિટીમાં ફક્ત ઉચ્ચતર માનસિક ભૂમિકાએ પહોંચેલાને જ જ્ઞાન ઝીનસ આવવાની પમ્વાનગી મળતી એ તો ભારતીય સંસ્કૃતિની વિશિષ્ટતા છે.

પરમયોગી રામકૃષ્ણ પરમહંસનો એક દાખલો છે કે 'અષ્ટાઘક સદિતા' એ ખાટનાના યોગિકા નીચે સતાડી રાખતા ફક્ત સ્વામી વિવેકાનંદને જ એ વચાવતા કે જેણે પૂર્વના ઉચ્ચ જ્ઞાન સહેલામાં સહેલી

રીતે પશ્ચિમમાં પીરસ્યાં પૂર્વે ને પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનો શો બેઠે છે, એ વિશે સ્વામી રિવેકાન્ટે વિશ્વાવતમાં એક પ્રશ્નકારને સક્ષેપમાં કહ્યું હતું કે ' You live in time and we live in eternal ! ' એ જ વિશિષ્ટતા છે આર્પસંસ્કૃતિની. અમર સંસ્કૃતિ છે આર્યાવર્તની. જર્મન કવિ ગેટેના એક દૃષ્ટિએ આપ રીઝગો. ગેટેએ સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરી મહાકવિ કાનિદાસનું ' શાકુતન ' વાંચ્યું, ને પછી સ્વદેશ જર્મની જઈ માથે ' શાકુતન ' મૂકીને એ નાચ્યો હતો !

" ગડિ... ..ગડિ..... ગડિ.....! " પણ શું ગાડના બરાખ ગાડા ? અને ગેટેએ કહ્યું, " પૂર્વે જોયે સૂરને પશ્ચિમ એના તેજ ઝીંબે છે હજી તો ' શાકુતન ' વાંચ્યું છે મે, પણ એથી શ્રેષ્ઠ તો ' રામાયણ ' ને ' મહાભારત ' છે, અને એ વંચાશે ત્યાં લગી અમર છે આર્યાવર્તની સંસ્કૃતિ ! "

લાગ લોકો : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ મે ' ગીતેશ ' પૂર્ણ કર્યા પછી ' યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ ' લખ્યું મને એક મિત્રે પૂછ્યું કે ' શોકૃષ્ણે કુરુક્ષેત્ર પછી પચાસ વર્ષ શું કર્યું ? ' અને મે ઉત્તર આપ્યો કે ' જૂ સાતી સંસ્કૃતિને ફરી સજીવન કરાવવામાં પ્રેતસાદન દીધું. '

મહાભારત, ભાગવત, શાકર લાખ્ય વગેરે અનેક અમર સાહિત્યના ખીજ એ શાંતિના સમયે વવાણાં છે.

અત્યારના જમાનામાં તો શાંતિ જ આપણે નિસારી છે. Leisure is the lost art of modern world કુદરત એ પરમશાંતિના પાઠ શીખવે છે, પણ કાને પડ્યા છે એ ઝીલવાની !

ઓમ્...ઓમ્...ઓમ્...' એ ઝંકારની સાથે જાણે યોગેશ્વરના આત્મેષ્વરના મેં પ્રવાસ કીધો છે. માંડુકા અને છદિઅ ઉપનિષદના સામવેદનો ઝંકાર સ્વર મેં એમાં ગૂંથ્યો કે જ્યારે સિદ્ધાન્તમના યોગેન્દ્રો શ્રીકૃષ્ણના દર્શને દારિકા આવે છે.

યાદવાચ્યગીના શાપ પગે મેં ઉદવના મુને મારાં ઉપનિષદોના અધ્યયન સંકેપે ગૂંથવા પ્રવાસ કર્યો છે.

પણ પગે 'તુલસીસ્થામ'ની સ્થાપના.

રેવનાચળ ગિરિવને (ગિરિનારને જયે) તુલસીસ્થામ તીર્થધામ છે. એની સ્થાપના—ઉત્પત્તિ—ના ઇતિહાસનું તથ્ય મને તે હોય; પણ મારી કલ્પનાએ તો શ્રીકૃષ્ણકે જે અર્પેલી જે તુલસીની માળાએ સધિકાજી સમાણા હતા એ માળાનું ' પ્રણાસગમન, ' ' યાદવાચ્યગી ' ને ' ત્રિચક્રવેધ ' પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ ગિરિવને સ્થાપન કરે એ અને વધુ સુયેમ્ય લાગ્યું છે.

યોગેશ્વરે જુદાની માળા પધરાવીને ' મધા—તુલસી ની ને ' સ્થામ—નસ્થામ 'ની ઉપાસનાના પદન વાતા રાખ્યા છે જે સસારીઓએ એ ઝીલે એ જગ તરે !

કેટકેટલાં આ ઝીલશે, કહેશે ?

વિશ્વનુ જ્ઞાન સસારીઓને પુકારીને કહે છે કે ' જનગો ! જનગો ! ને કમ જરો લક્ષ્યે રાખ્યા નેત્રે ! ને નેત્ર જીતો અનામીતુ ! ત્યાગ છે પરમ સિદ્ધિ સંસારના સ્વરૂપતિસ્વરની, જેના તારએકતાર મુક્તિનક્ષત્રે લાગ્યા..... લાગ્યા ॥

સર્વે સલ્લિવદં વ્રજ ॥

અનુક્રમ

(ગોકુલેશ)

૧ જન્મ	૧૩ અણસુરવધ
૨ ગોકુલ-અમન	૧૪ ચમુનાતીરે
૩ ગોકુલેશ જન્મોત્સવ	૧૫ ઘણગોપ-ધેનુ-હરણ
૪ પૂતનાવધ	૧૬ ઘણ-રુતિ
૫ શકટાસુરવધ	૧૭ ચમુનાતીરે રાધિકાને
૬ યશોદા-વિશ્વદર્શન	ધેનુકાસુરવધ
૭ કૃષ્ણદામનંધન	૧૮ કાઠીયનાગદમન
૮ યમતાળુનમોક્ષ	૧૯ ક્ષાણુનરંગ ને પ્રમંભાસુર-
૯ રાધિકા-મિલન	વધ
૧૦ વત્સાસુરવધ	૨૦ નકુળ શ્રીમ ને દાવાનળ-
૧૧ રાધિકા-માલા-મંથન	સાંતવન
૧૨ બકાસુરવધ	૨૧ અણ્ણમંસરી

(રાસેશ)

૨૨ ગોપીવસ્ત્રહરણ	૨૫ ગિરિવર-ધર-ધારિણી
૨૩ ઝડપિયત્ની-અનુમલ	૨૬ રાધાનો સ્વપ્નસંસાર
૨૪ ગોવર્ધનોદ્ધરણ	૨૭ પ્રાણેશ્વરોનાં પ્રકટ દર્શન

૨૧ દાગુનીના	૩૫ રાસ-૫ આધ્યાયી [ગત કીડા]
૨૯ રાધિધર્મા તન-મનર્મા અમર્ષજી	૩૬ રાસ-૫ આધ્યાયી [વન કોડા]
૩૦ સોડાદમ્ દવામ	૩૭ અગ્નિગરેથી ન દરાવિમુક્તિ
૩૧ વચ્ચેનો કેથી ન દગાયની	ને જ અચૂડરંધ
વિમુક્તિ	૩૮ યુગવગીત
૩૨ રાસ-૫ આધ્યાયી	૩૯ અરિયાસુરવંધ
૩૩ ગસ-૫ આધ્યાયી [રાસેથી	૪૦ અકૂર-આગમન
શ્રી કૃષ્ણનું અદર્શન]	૪૧ ગોપીરિરંધ
૩૪ રાસ-૫ આધ્યાયી [રાસ	૪૨ મયુરાગમન ને દુતસીની
લીના]	આગામી રાધિકાજી સમાજી

(મયુરેશ)

૪૩ રગાશનો વંધ	૫૪ ઉદ્ધવનો જ્ઞાનસંદેશ
૪૪ વનમાળી ને કૂલમાતલુ	[ન દરાવ ને યશોરાણીના
૪૫ રાત્રિઅમલુ ને કુળામિનન	શોકવિસર્જન]
૪૬ ધનુર્ભંગ	૫૫ ઉદ્ધવસંદેશ-મંજમા પ્રભાત
૪૭ કસવંધ	૫૬ " " મંજમા મધ્યાહન
૪૮ કસમૃતદેહ-અગ્નિસંસ્કાર	૫૭ " " મંજમા સંધ્યા
ને રાણીએનો વિસાપ	૫૮ " " મંજમા રાત્રી
૪૯ દેવકીજી ને વસુદેવ સંગે	ને રાધિકાજીના સ્વરૂપની
કુવર કનૈયો	ગામી
૫૦ ઉમરસેન-રાજ્યાભિષેક	૫૯ ગોકુલથી મયુરામાં ઉદ્ધવજીને
૫૧ સાદીપતિ-આગમ	અકૂરનું હસ્તિનાપુરગમન
૫૨ ગુરુદક્ષિણા	૬૦ ચંદનન દિની
૫૩ પુન મયુરાગમન	૬૧ હસ્તિનાપુરેથી અકૂર-આગ-

મન ને પાંડવોના સમાચાર

૬૨ જરાસંધનો ઘેરો

૬૩ મુચકુંદદાસ કાળયવનો

નારા

૬૪ અદારમી વારનો જરાસંધ-

ઘેરો ને દારિકાગમન...

(દારિકેશ)

૬૫ રુકિમણી-સંદેશ

૬૬ વિદ્યોદેશ પ્રતિગમન

૬૭ રુકિમણી-હરણ

૬૮ દારિકાની વાટે રુકિમ-પરાજય

૬૯ રુકિમણી-લગ્ન

૭૦ જાંબુવંતી-લગ્ન

૭૧ જાંબુવંતીને ઉપવસો

૭૨ સત્યભામા-લગ્ન

૭૩ પ્રહુત્તનજન્મ ને હરિતનાપુર-
ગમન

૭૪ દ્રૌપદી સ્વયંવરે પાંડવમિલન

૭૫ દ્રૌપદીલગ્ન-સમારંભ

૭૬ પાંડવો સંગે હરિતનાપુર-
ગમન

૭૭ ઇન્દ્રપ્રસ્થે કાલિંદી સંગે લગ્ન

૭૮ રતિસહ પ્રહુત્તન-આગમન

૭૯ અષ્ટ પટરાણી

૮૦ ભદ્રાતુલ્ય લક્ષ્મણ સંગે લગ્ન

૮૧ બીમાસુરવધ ને પારિજાત-
હરણ

૮૨ રેવતાચળ-મહોત્સવે સુભદ્રા-
હરણ

૮૩ ઇન્દ્રપ્રસ્થ-ગમન

૮૪ પાંડવવનઘાત

૮૫ ઇન્દ્રપ્રસ્થે સભારચના

૮૬ નૃગેશ્વર

૮૭ પૌંડ્રકવધ

૮૮ કૌરવદષ્ટિએ પાંડવ પ્રતિ કૃષ્ણ-
પદ્મપાત

૮૯ સાંખ મુક્તિ

૯૦ ચિત્રમેખાતું અનિરુદ્ધહરણ

૯૧ અનિરુદ્ધનું કેદ થવું.

૯૨ કૃષ્ણ-અંત પુરમાં નારદજી
અને અનિરુદ્ધ કેદ થવાની
જાણ

૯૩ બાણાસુર-પરાજય અને
અનિરુદ્ધ-ઉપા-લગ્ન

૯૪ જરાસંધે કેદ કરેલા રાજ-
ઓતું દૂતપ્રેવચન ને રાજ-
સવચર-આમંત્રણ

- ૯૫ શ્રીકૃષ્ણની ઇન્દ્રપ્રસ્થે ગજ- ૧૦૩ કામ્યકવને પાંડવ-મિત્રન
 સુપર્મંત્રણા ને જરામંધવધ ૧૦૪ દ્વાગિકાએ શ્રી કૃષ્ણ
 ૯૬ પાંડવ-ગજસૂયવજે શ્રી કૃષ્ણ ૧૦૫ વિરાટનગરે દૂષા વેશે પાંડવે
 ૯૭ શ્રી કૃષ્ણ-અર્ધ્યપ્રદાન અને ૧૦૬ વિરાટનગરે શ્રીકૃષ્ણ ને
 શિશુપાળવધ. ઉત્તરા-અભિમન્યુ-સભ
 ૯૮ દુર્યોધનમાનખગ ને વેર- ૧૦૭ પાંડવોને માર્ગદર્શન અને
 ખીખરોપણ દ્વાગિકા-ગમન
 ૯૯ સાત્યવધ . ૧૦૮ રાજસાળેશ્વરી રુકિમણીના
 ૧૦૦ શ્રીદામા-મિલન મહેલે શ્રી કૃષ્ણ
 ૧૦૧ પાંડવકોરવ-ધૂન ને દ્રૌપદી- ૧૦૯ એક પક્ષે અનાયુધ કૃષ્ણ ને
 ચીરપૂરણ બીજે પક્ષે યાદવસેના
 ૧૦૨ પાંડવનવાસ-સમાચાર

(ગીતેશ)

- ૧૧૦ કૃષ્ણવિદિ પદે
 ૧૧૧ કૃષ્ણ-કુતી-મિત્રન ૧૨૧ ખીને દિવસ-બીમપરાક્રમ
 ૧૧૨ કૃષ્ણ-કર્ણ-મિત્રન ૧૨૨ ત્રીજો દિવસ
 ૧૧૩ કુતી-કર્ણ-મિત્રન ૧૨૩ ચોથો દિવસ
 ૧૧૪ ઉપનયનગરે વિદિ-સમાચાર ૧૨૪ પાંચમો દિવસ
 ૧૧૫ યુદ્ધ તૈયારી ૧૨૫ છઠો દિવસ
 ૧૧૬ યુદ્ધની પૂર્વભૂમિકા ૧૨૬ સાતમો દિવસ
 ૧૧૭ ધૃતરાષ્ટ્ર-ગાધારી ૧૨૭ આઠમો દિવસ
 ૧૧૮ સંજય ને ધૃતરાષ્ટ્ર ૧૨૮ બીજમ-પ્રતિજ્ઞા
 ૧૧૯ અર્જુનવિષાદ ને ગીતાશાન ૧૨૯ રાત્રિએ બીજમશિબિરે
 ૧૨૦ યુદ્ધરંભ-બીજમ સેનાધિપતિ- દ્રૌપદીને સૌભાગ્ય-આશિષ

૧૩૦ નવમા દિવસનું દારણ્ય મુદ્દ
ને ગીતેશે ચક્ર ધરુ

૧૩૧ દશમા દિ'નું મુદ્દ

૧૩૨ બાણ-શય્યા

૧૩૩ શિખિરે પાર્થવિવાદ ને
કૃષ્ણોપદેશ

૧૩૪ મહાભારત-સંગ્રામનો અગિ-
યારમો દિ'; અને દ્રોણનું
સેનાધિપતિત્વ

૧૩૫ અગિયારમો દિવસ

૧૩૬ બારમો દિ'; ભગદત્તવધ

૧૩૭ દ્રોણાચાર્યને અભિમન્યુનું
આંતર દર્શન

૧૩૮ અભિમન્યુવધ ને રાત્રિએ
પાર્થવ્રતિશા

૧૩૯ યૌદ્ધમો દિવસ; જયદ્રથવધ

૧૪૦ યૌદ્ધમા દિ'નું રાત્રિમુદ્દ ને
ધટોદકચવધ

૧૪૧ રાત્રિમુદ્દ વિરામ ને કૃષ્ણે
ભાષેલો પાંડવવિગ્ન

૧૪૨ પંદરમો દિ'; દ્રોણવધ

૧૪૩ મેળમો દિવસ; કણ્વ
સેનાધિપતિપદે

૧૪૪ સત્તરમો દિ'; કણ્વવધ

૧૪૫ અદ્યારમો દિવસ; શલ્યવધ ને
દુર્યોધન પદ્માવન

૧૪૬ સંધ્યાકાળે દુર્યોધનપતન

૧૪૭ પાંડવોની જીવણીએ હડહડ
બળ્યો પાર્થ રથ

૧૪૮ જીવણી બહાર ધૃનરાજ્યને
શ્રીકૃષ્ણે આપેલું આશ્વાસન

૧૪૯ મુખ્યાગ્નિશયન પછી વનચગ

૧૫૦ નિશામુદ્દ ને મહાસહાર-
પૂર્ણાહુતિ

૧૫૧ પાર્થને અશ્વત્થામાનાં બ્રહ્માસ્ત્ર

૧૫૨ હરિતનાપુરે મુષિહિરનું
રાજ્યારોહણ

૧૫૩ બાણશય્યાએથી ભીષ્મોપદેશ
ને ભીષ્મસ્વગ્નિરોહણ

૧૫૪ અશ્વમેધયજ્ઞ ને ઉત્તરાના
મૃતપુત્રનું સંકલનકરણ

૧૫૫ દારિકાગમન

(યોગેશ)

૧૫૬ કૃષ્ણદર્શન સિદ્ધાન્તમના
યોગેન્દ્રો

૧૫૭ પિંડરક્તીર્થધામે પાદવેને
શાપ

૧૫૮ દારિકામય-આગાહી	કાઝનાં દર્શન
૧૫૯ યોગેશ્વર કૃષ્ણે ઉદ્ધવને આપેલું જ્ઞાન	૧૬૨ સંખોદ્ધાર ને પ્રભાસ-ગમન
૧૬૦ દુસંગીસ્વામ-સ્થાપના	૧૬૩ યાદવાચાર્યજી
૧૬૧ રાણીઓને પરામર્કૃત રાધિ-	૧૬૪ ત્રિચક્રવેધ
	૧૬૫ શાન્તાકાર ભુજગશયનમ્

ચોગેશ્વર કૃષ્ણ

[મથુરેશ]

(૪૩)

રંગારાનો વધ

ઝો કૃષ્ણ-રથ.....

સંચરતો'તો મથુરાની વારે.

દૂરદૂરે થયા દરમગાન
 જલા-પટા-માથેથી જમૂકના
 મથુગના મણિમય મુખમટ,
 ને દબાવવા અશ્વ
 પુરુષનાં ધરી અમર.
 એ નિદાગી પ્રજના વદા
 કૃષ્ણ નિજ સાગિને,
 " અકરુણ ! ભક્ષા ધરતી ધબકાવાં છે
 મામા કંસના ધોડના ! "

અને સાગિએ શણ પેગીને
 મંદ કરી અશ્વગતિ.
 દુર્ગમ બારપો મથુરાદુર્ગ.
 અણનમ ભિખુ'ણ પ્રવેશદાર
 " અકરુણ ! દુર્ગમ ભામે છે કોટ,
 ને કાગરૈકાગરે મુખ્યાય છે,
 શૌર્યભરી સૈનિકના સાદ.
 શું સમમ ભારનનું શૌર્ય
 કેદિત થયુ છે મથુરાનગરે ? "
 " કૃષ્ણ ! શૌર્ય છે અગ્રે,
 પણ પૂઠે નથી સત્તના પ્રભાવ;
 અવસ્ય નહિતર રોપાયો હોત

ભારતનો જ્યેષ્ઠ મથુરાને
ચોકે ! ”

...અને એ હતી રૂલવાડી.

મથુરાનગર-પ્રવેશદ્વાર ખદાર
અકૂરજીએ યંભાબો રચ,
ને પછી વઘા પ્રણુમી,
“ પ્રભો ! પાવનકારી આપ ચરણે આજ
પાવન થશે મુજ શૂદ્ધ ! ”

એ વેણુવે મનકથા

કૃષ્ણના જળરામ ખાત,
“ અકૂરજી ! વિખાંતિ સપ્તશું અહીં
ગોકુળનાં મરવા જન સંગે;
પછી પ્રવેશશું આપના નગરે ! ”

એ જળરામજીનાં વેગુજાના

કૃષ્ણે સાધ્યા એકતાર,
“ અકૂરજી ! હા નાખે છે મથુરાની ધરતી
માઝા કંસના પાપભારે.
એને હજારી કરીને
અવરણ આવીશું પ્રીતે

આપના આમ ત્રણથી લેવા સદાણુ
મૃદે પધારો આપ, મદાનુમાન । ”

ને મદુ મદુ કશુ
અકુરજીએ વિનતીરિનવી
પણ અવધ દીધી કેમ ઓળગે
કૃષ્ણ ?

પતી પ્રગુમીપ્રગુમી
અકુરજી સચર્યા નગરે,
ને નિજમૃદે પધાર્યા
ક સગજનને મુજાનીને વાત
કે ‘ ગોકુળધી આજ્યા છે
ગિરિધારી ’

અને ?
પશ્ચિમના અસ્તાચ્છાનગરે
પધાર્યા નહોતા દજી દિનમણિરાગન
એવે પધાર્યા મથુરાનગર-નિરીક્ષણે
બ્રાત ને ગોવાળ સગે ગોપાલ

દેદીપ્યમાન મથુરાનગરીએ

શિશ્વકળા રમણીએ ચડી હતી,
આલગીએ હવે નીચો સોદામણી
પરીવૃત્તે કહેતી 'તી વાત,
ને લયો બર્ષા ફૂનડાના ઉઘ્વન
ઠવકાતા તો રૂપ-રંગ-રસ-પરિભને

એવે પ્રસાર્યા સંધ્યાના રંગ
ભાનરાજ પધાર્યા અરતાય ગમહેલે-
શુ મયુગના મણિમય મહેલોને
બૂનીને ?

પણ સાચા દિનરાજને
પારખ્યાંતા કૃષ્ણ-તેજન સૌ દર્શ
કે ' મયુરાની રસ-મયૂરી
નહિ આનકારે એમને,
શા પછી આભે દગવળનાના
મર્મ ?

અને સંધ્યાના નવ-એ
મયુરા-રમણીની નવ-એ-ઓહધી
ચોરે, ચોરે ને ઝળખડે બિડી
શુ ગોઝગસો દર્શના પાન કરતું
મયુગ ?

ધનસ્થામની સૌંદર્ય પૂર્ણ મૂરતે
 મધુરા-રમણીનાં હર્ષા મન,
 ને મુગ્ધાચનીનાં કમ્પસાગાં નેણુ
 પડીક કહેતાંતાં...
 ઉન્મત્ત વક્ષઃદાંકયાં દેવાંને
 કે ' નિહાળી મધુરો કૃષ્ણની મૂરત
 દેવાને છતે છે નેણુમાં...'

ને દેણુ કહેતું'છ'
 નમણી નારના નખરાળાં નેણુમાંને
 કે ' દરથે ન હોય આપિગત,
 ખસુ હોય હેમની ઉર્મિએ.'

અને જોમ...જોમ ..
 નારીદેવાએ હરાવ્યા નેણુમાંને,
 ને દરથે છાસ્યા અંધકાર
 ખસુ પછી... પછી..
 વરી ગઇ મધુરાની રમણી
 કૃષ્ણ-સૌંદર્યે...

મોહનવા મોહનવરને
 સત્ત્યા સોળસોળ શણગાર !

ને તેજઃપુંજ જવાહરના તેજે
 પ્રકાશ પ્રસર્યો મથુરાનગરે—
 જાણે કૃષ્ણ-અંકોદય થયો
 મથુરાના માણેકચોકે !
 પ્રકૃતિ પાન કરતીંતી
 સુંદર પરમપુરુષનાં,
 એવે એક રંગારો કંસરાજનનો
 રમણીઓએ નિહાળ્યો કૃષ્ણ કને,
 ને પછી સુણાઇ ચર્ચા :
 “ રંગારા ! જોકુદ્ધથી આવ્યા મથુરા,
 ને વારે લાગ્યા ઝિડતી રજના કાથ,
 કાલ લગી વસ્ત્ર હતાં ધોવાયેલાં,
 હે આજ અમ વસ્ત્ર ધોઇ,
 રેશું અમે વસ્ત્ર -ધુતાઇના
 દામ મોં-માન્યા હુંને.
 નાદિ શાપએ અપકારી ! ”

એ કૃષ્ણ-વેણુલે
 વેણુ પલો કંસ-સેવક રંગારો,
 ઉક... ઉક... ડકેલે,
 પરિદાસે વેરતો વેણુલાં,
 “ જોવાળ ! સોષુલા રજનીએ આરો
 સુંદર વસ્ત્રપરિધાન કરવાનાં !

મૂખંતાના દેશીયી છું સમા
આવે છે મથુરાનગરે.
કંસમદારાજનનો સેવક હું
દામા દઈ છું છું મળારાને.
સીમાત તજ નમના;
નદિતર તજમે.....
▣ દેદનગરના જીવસીમાત ! "

એ રંગારાવેણસે
કૃષ્ણે મારી એને કરના અમભાગે
આખે ઉગાડ્યું એનું ચિર
ને પ્રસારાખ્યા રક્ત.
કંસરાજનની મથુરાનગરીએ
શું રક્ત રેતવવાના આ દનાં
પ્રથમ નિશાન ?
નિહાણી રંગારા-વધ
સેવકો નાહા છોડી ગાસડા.
રંગરગીમાં મથુરાનાં વસ્ત્રનાં
પરિધાન કરી વઘા મજરાજન,
" પહેરો...જોકુળના ઝોવાળ !
મથુરાના રંગીવા સ્વાગ.
રંગે વસી જીતવો રાજ
એ જી જીવનની પરમ સિદ્ધિ ! "

(૪૪)

વનમાળી ને કૂલમાલાણ

સંચરતો'તો આભના માર્ગે

રાત્રિનો અર્ધગંદ,

ને મથુરારાજમાર્ગે સંચરતોતો
મગનો પૂર્વ ગદ

એને નિહાગની તી
મદાસયોના જાંચા મરખડેપી
મથુરાની સૌ દર્-તાગનીઓ,
રસપ-તેજના વેરતી ફૂલડાં
મદમદ લહરીએ લહરી
અનિતે ઊડતી નિહાગા
પીગા પીતાનરની ઠેર
એ જામરખનુધે ચઝારી
મુગલ-ખાખડસીના ગાથુ
જવે એ ફે ફે છ એવે
પ્રણયમદ કનૈયાનુ લાગુ,
ને એ મદમુગ્ધ મની ડોરી
પડાં જાપાં આગે ડગ
મજે દે મુખડે મનકી
“બહુ ચે જીત્યા મગનાં સૌ દર્
દવે જીતવા છે
સૌ દર્ સસાર-જનનાં !”
પછી મળ્યો વસ્ત્રસૌ દર્ના જાણુસુહારને
વસ્ત્ર-કનાકાર પ્રીતીનો

" દેહકલાધરેશ્વર ! મુજ પર કરી અનુગ્રહ
 આબૂપણ સોહાવો મુજ બનાવ્યાં
 ને કલાનાં આંકો મૂલ્ય ! ”
 “ કલાકાર ! ઠસ્તુ...! ”
 ...અને આબૂપણ આદર્શ
 કળાએકળાએ એરો,
 ને બિંબુ મજ-સૌંદર્ય
 સોહાવતું મથુરાના રાજમાર્ગ;
 અને નિહાળતીંતી બે રમણી
 મુખડે લહેરાતી ઊર્જા સ્મિત
 મજના સૌંદર્ય-અંદરે.
 એના દીધા કટાક્ષે સદેશ
 અંશુસિના અનોખા મુદ્રાનૃત્યે.
 “ મધુર રમણી ! મજની કરજો ધ્યાના.
 પ્રણયબીના કાલિંદીનાં નીર
 કહેશે મુજ લીલાના ઇતિહાસ.
 એનાં કથામૃતે આનંદી
 પૂર્ણ કરજો ભક્તિએ સસાર ! ”

અને.....?
 આશિષી મેરામને પ્રીતે
 આબૂપણના સોદાવ્યા સુંગાર,

ને બર્ષા ડગ નખર-નિગીદાણે.

રાત્રિના અર્ધચંદ્રનેજ
પૂર્ણપૂર્ણ ભાસતાંતા, ને
આમ-ઉદ્ધાનના તારાગણ-ફલ
મથુગના માળીની ફલવાડીએ
તેજ ફે ફતાંતા રસાળ

પોદ્યાંતા ફૂલગ દિને બિધાવા
નિદ્રાએ નેન-પાખડી મીઝી,
ને રજનીનાં રસાળાં
ઝીલતાંતા અર્ધચંદ્ર-ચાંદનીના
મીઠામધુરા અમૃતનીર.

એને ચૂટતી
માન્ય મથુગનમરીની
પગે બેડી ચાંદનીચોકે
ફૂલડાની ગૂંચસા માળ,
સુણી હતી એણે ય કયા
કે ' પદાર્થ છે મજરસેશ્વર
સોદાવવા મથુરાનગર,
જેણે રચાવી રસના રસ

ધેની કાધી'તી પ્રજાગનાને '

એને માલજી બની ધેની
ગોપીભાવના લાધ્યા એને મોહુના,
ને ઉપપતિ ભાસ્યા કૃષ્ણ
રસીની એ પ્રોદાને
એ દેવે પરોવતી'તી કૃષ્ણચિત્ત
પરોવતાપરોવતા ફૂલડા
ને સૌરભ ફૂલડાનીએ
ઉન્મત્તાના વાતા'તા અનિલ

એને ઝીનીઝીલી
વસુદેવપુત્રશ્રેષ્ઠ વદ્ધા,
" કૃષ્ણ ! રજનીએ ગૃધ્રે છે
રસ-મ નજી રસ-ફૂલડા ! "
" બાગમજી ! એ સૌ સ્વર્ની માનજી
અન ત બાગેથી ચૂની
પરોવે છે તારલિયાના ફૂલ
કે યમન કરી માગાનુ અપે
આખે સોહ તાથી વે ઉચ્ચતર ચક્રને ! "
" કૃષ્ણ ! કેવો'ક દશે આગના ચક્રથી વે
સાચો ચક્ર ? "
" બાગમજી ! એ મુજ કલ્પના છે

પણ પ્રશ્નો માલજુને આપ । ”

અને મ.ળા ગૂંથની
નિજને બારી વનમાળાની માલજુ.
શું દેશે દનાં ને દરથે પધાર્યાં ?

ને સજ્જમણાં બેવી
સર્થો બારથો પાલવડે છેડે
ફૂલમાં પરાવનીના કરને;
ને છાજનો તાપ્યો ધૂંધડેડો ।
વેરાણાં બપોબપો ફૂલમાં,
સૌરભ દેતાં ઉન્મત્ત
ને કહેનાં એના મનમાં
કે ‘ હુજ અ ગે પીત્યાં ફૂલડે
બમર બની આવ્યા છે
મંદુકર સ્થામ મુરારિ. ’

એ પ્રહર રજનીનો...
હહેરો, કેવો સુભગ હશે માલજુને ?
“ બળસમજ ! પધારો, પહેરીએ
તો પહેરાવે ફૂલડાંની માળ
મથુરાના રસના રખવાળ । ”

કનૈયાના જે વેણુવે

વારી જ્યારું છું સાક પજ,
 દાપન વિકન બનતી,
 ને સુધા બનતી મુઝા,
 એ વેણુવે પ્રેમલક્ષણભક્તિએ
 અપૂર્વ ઉનાસે ડોની
 મજમુઝ બનીને માલજી —
 શુ રસની પગ્મ સમાધિએ !
 ' કૃષ્ણગંગા નગ્નનાર !
 અમે છીએ મુસાહર,
 સૌરજની બાવનાના બૂખ્યા ! "

એ કૃષ્ણ-વેણુને

પરોઢા ॥ જ્ઠ થસા ગોપીનાવ
 પ્રેમલક્ષણાએ ઉપપતિ કૃષ્ણે,
 ને પ્રેમની તાધી નિર્મલ કટપ સમાધિ
 ન દીવા એણે ઉત્તર,
 પણ માગીના મણે
 રસના સુખના વેણુ,
 ને આગો બાવેલ વે,
 " પધારો, મહાનુભાવ !
 કૃષ્ણની સૌરજ છી
 એના તત્ત્વપિછાણજીવ્યદારની જૂળી

સાંસાં દરે સન્માન ? "

પછી માળીએ
રસ-માવણે ગૂંથેલી માળ
પરેરાતી કૃષ્ણ-કંઠે
ને બગરામણે નીધાં
છાળેથી વેરાયાં ફૂલ.
" પ્રભો ! રક્તી આ તમુની ભેટ
મજ કરીને દેભે કા'ક દિ' । "

અને.....?

કૃષ્ણ સમર્પા, ને
પરોડા મોપીઆવે દીપતી માનવ્ય
પછી થઇ અસમાધિરથ,
સ સારે કરવા પૂર્ણ
બાંધી જીવનની અવધ.
પણ બાળ્યા કૃષ્ણતાર
શું વણતૂટયા રથા ?

એણે નિહાળ્યું આભે.
અર્ધચંદ્ર પૂર્ણચંદ્ર બાસ્ત્રો;
ને ચંદ્રિણે લેવાતાં તારાસ—
શું અનંત પ્રકૃતિ-સૌંદર્યના ?

(૪૫)

રાત્રિ-ભ્રમણ ને કુપ્ત-મિલન

આલો હતો અર્ધચંદ્ર રાત્રિનો.

બ્રમણને પડીતી પુરની નાર

૬ ' તૃતીય નેત્ર ઉઘાડી મહાદેવે

અન-અંગ કર્યો કામને;

પણ સ-અંગ કામદેવ જાણ

શું મથુરાએ પધાર્યો છે ? '

એ ગંદનગાથાની સમસ્યા

મથન કર્મી'તી મનડે
 કે ' શું ઉમાએ કર્યા વારય,
 ને તાડા સમાયાં દેસામેશ્વરના ? '
 એની પામીને વાન
 રતિ-રાગન-દેદ રનિરાખીએ
 શુ પ્રાપ્તો પ્રાપ્તો માયા,
 ને પુન દોષા મહા' રેવે ?

એ ચંદનકાષ્ટે

ધસતી દળી ચ દન
 હ સરાજનના રાવનટાણા કાજ,
 મનડાના મનોમથને મથતી,
 ચ દનમહેલેથી નિદાળતી
 ચ દન-દૃશ-પત્ર વી ધીને
 વેરાતા તારાગજ-કૂસડાને
 તરુવતાની ડાચડીએ શોભાંતા

અને ચ દનગાસાની દેદસતા

એરસિયે ધસતા ચ દન
 હર-ભારે જૂમીઝૂમી હતી,
 ને ઉર શા હિમાદ્રિસિખરેથી
 દેળા ઊડતા'તા ઘોવન-દ'સ-કો ચના,
 ને ચ દન ધસતીના કરે

ક કણ રણીકાને કરતાંતા માન,
 ને અત્યંત કટખનાના મૂલ મ ત્ર
 મૂળવતાંતા સૌ દર્શવતી બાનાને
 ચ દન ધસવાના શ્રમે
 એની છૂટી કેશવસિએથી
 અતરણ ચતાંતા પ્રસ્વેદ-મગાના,
 ને યુગમકુએથી એગગતા તાં
 ચ દનના લેપન આચ્છાદા

એવે દસી એ રાગમાર્ગે નિદાળી
 માધુર્ય મોહન-વરના ..
 " મથુરા કહે છે કે
 ' ગોપીવસ્ત્રભ ગોકુળેથી પધાર્યા '
 પ્રકૃતિ રમણાએ ચકલી
 નૈસર્ગિક પદાનન-વનરાધની
 નથી હું મજનાર,
 નથી મુજમા રાધારાણીના સૌ દર્શ,
 કે દુગ્ધ દુ કુવર કદાન ! "

અને દસી ગા
 ચ દનભર્યા ચાગને ગદી,
 દર્શો નિદાળી નિજ પ્રતિબિમ
 " સુદરવર છે શામળિયો,

સાવ, ગાડાનું અ-મુંદરનાનાં અર્ધ ! ”

અને મુંદર આસા...

પાડી બની કુબ્જાત,
હરીહરીને કુરપા વેળ,
અસ્તઅસ્ત ઓઢી ગીર,
ત્રિવલ અંજે આસી.

પછી ગાજામર્ગે...

પુર-નિરીક્ષા મુ કુબ્જા ગોવાળ
કુબ્જા નારીના દરથે
ધડી ક દિડ્મુદ બની દરથા,
“ કનૈયા ! ગયુરાની સૌંદર્યવંતી નગરીએ
નજર ન સામે કોઠની
એથી વમે છે આવી નાર—
મો દરે જાણે મેશ-ટીસડી ! ”

એક ગોવાળ-વેણુએ

કુબ્જો નિદાળી કુબ્જા નાર,
ને ઝવેરી પારખે જેમ હીશ
એગ એણે પારખ્યાં કુબ્જા બનેલીના
ધુપાળ્યાં છાનાં સૌંદર્ય.
“ ગોપાળન ! વિમાસસો જમખાએ.
એ મુત્યુ છે સૌંદર્યનું.”

નથી અ-સૌંદર્યનું કથીર ! ”

એ રમણી-સૌંદર્યના ઝવેરીએ
 હંધક પારખ્યાંતા રમણી-હીરલા
 ઢાલસાની ખાણે છુપાવ્યા,
 ને કાઢ્યાંતા પ્રણયે કસ.
 એ પછી વદા વેણુ
 ત્રિયંબકમંત્રાને ઉદેશી,
 “ સુંદરાંગી લલના ! યંબો લગીર,
 કયે કયે સંવરો છો ?
 શેનો છે કરે મલો યાળ ?
 ને શાં શોભાવો છો નામ ? ”
 “ માધવ ! ત્રિયંબકમંત્રા છે મુળ નામ.
 કરમાં છે ચંદનનો યાળ.
 અમે કસ-રાજનનાં ચંદનિયાં ! ”
 ને વેણુ વદી આવી કુળ્મ
 ધારીધીરી કૃષ્ણ કને,
 કરે લંબાવી ધરતી યાળ.
 “ માધવ ! પરિમલો ચંદન.
 વિલેપને મહેકશે પરાગ ! ”

અને કર્યાં વિલેપન અંજે
 કૃષ્ણે જગરામચ સંગે,
 ચંદનયાળ મંત્રી ઊભી કુળ્મ

કરતી'તી ન્યાસ નખાસ,
 ને દતી ગોપજનની સમરથ
 દારવકટાણે બરીબરી કે
 'કનૈયાની મુકુમારનાના આગરે
 શું બગરો કૂમડી કુખનની
 રસિક સરિતા ?'

અને દરથા ગોવાગ
 કૃષ્ણને મિનવતી કુખન નિદાગી.
 " માધવ ! પધારો મુગ શુભે,
 ને સેજડસીએ સોદાવો રાત । "

એ અગ્રી, ને મલક્યા કૃષ્ણ
 ગોરાગિયાના નિદાગતા પરિદાસ,
 કે 'ભમા મથ્યા કનૈયાને
 નિમ નણુ રસ-રસાગા '
 " મોહનર ! અમોવમ સેરતા બામે છે.
 નથી અમમા રાધારણીના સ્તોત્ર
 કે નથી નિર્મલ સંગે ગેવતી વ્રજગનાનાં
 રસાગા અગ-જોગન
 અમે તો નગરના નાર.
 પધારશે તો રેલનશુ પ્રોતે
 રસિકતાની સરિતાના પૂર । "

એ કુબ્જવૈભુવે
ખળરામજી લગીર ખસ્યા આવા,
ને કૃષ્ણે ચૂમી ચ દનખાલા.
પિરપ વેષ મુખડેથી જે ત્રી
પ્રિય ક્વકઃ અગને એણે દીધા
ચસચસતા કર-આલિંગન

વિસ્મયના રસાવા સ્વર
માહોમાહે ગોપજનમા
કે ' કૃષ્ણે કીધી સુંદરી
મથુરાની કુબ્જ નારને ' "

અને.....
ધૌનન હતા ભર્પાભર્યા,
ને કેસાવનિએ હતી રસ-મેવધાર
ભાષપ્રદેશે હતા જૂકુટિના તાચ
નટવરને એ કહેતા નેજુને
કે ' નહિ નાગી હોપ આત્રી
ગોકુળની એ ગોપામના '
હિર કહેતાંતા કૃષ્ણને ચનગની
કે ' ગોપીહિરે ન લાખ્યા ખૂલજી
તે લાપશે ચંદનવોષિત ચંદનગાવાના હિરે '
" મુરલીધર ! પધારશો ને "

સગાથે બળતીશુ સેજમાં .
 દ દાન-વનરાઈએ હાના બળતતા એવી
 પ્રબુવની રસ-સ્વર-મુગ્ધી ! ”
 “ અદનખાતે ! રસદેશના અમ મુગ્ધારને
 સા વગી ન સ્વીકારના રસામ નણ !
 આતીશુ રસ-મુસાફરખાતે,
 ને પ્રીતે લેશુ પ્રબુવ-આત્રવ
 સોહાવજે સનૂગી સેજ, ને
 દ નડા મગાનજે દ દાન-વનરાઈએથી
 કાલની માત્રમ રાત મદનભરી
 અનેરી ખીનરી તુજ અદનમદેને ! ”

અને એ બર્ષા મનકી
 નેણુસાં નચાતી નદવરે,
 બાનાને દહને કાતનો કાન
 પછી ગોસગિયા ને દૂરદૂર ઊભા
 બળિયા બળરામજી સજે સચર્ષા
 રાનિના વિતાવવા પોદી પ્રદર

અને એ રાનિ યે
 વાયલી હતી અનતના આગે
 શુ મયુરાના રાજ્ય-પનગના
 ભાવિ ઇતિહાસ ?

(૪૬)

ધનુર્-ભંગ

પૂર્વના મહાસાગર-તરંગે

સ્વપ્રભુરો તરતી'તી,
ને સદેરતી'તી મોગ્ન'એ સ્વામ દેસાવનિ
શરમાવની સર્વિના રંગને.

અને રાત્રિ મે પેખીને દાર
સુંદરીની સ્વામ દેસાવનિના રંગે
આમેથી ઊતરતી યાદી
અર્ધ'અંદને મે કહેતી કે
' સાગરે છે પૂર્ણ ભરતી
પૂર્ણ'અંદ્રસુંદરીના મુખપ્ર અંગે. '

એ હતી ઉપા...
રંગનીના રમણ-રંગે બીના.
એના યૌવન-ઉદયે હતા
સામ્યા અરુણનાથના રંગ.
પેાતી હતી પૂર્વસાગરે એ
રંગનીના ઊતરતા પ્રકરે,
ને રંગ પ્રસરતા'તા એના.
એ હતો પૂર્વના સાગરે અરુણોદય,
ને ઉપાસુંદરી પ્રણયબીની

સાગરતીરે સોઢતી'તી.
 છૂની કેશાવલિએ નીતરતા'તા જળ,
 ને નરગ ઝોદણી
 આલિ ગી હતી રિકસિત અંગે.
 અનુગમીના અંગના રંગ
 નરગી ચૂદડીના રંગે
 રમજગતને કહેતા'તા કે
 ' પ્રભાતના નિહાળો નિર્મળા રંગ. '

એ પ્રભાતના રંગેર એ
 લાનુરાજ પધાર્યા આકર્ષાઈ,
 ને લાળ્યા ઉધારણી
 " નાથ ! રજની વીતી ને વયુ પ્રભાત
 પધારે કર્મજગતે ! "
 ને ઉઘાના કલ્યાગરા માર્ત્તદરાજ
 પછી ઉદ્યાગળે ઊઘ્યા,
 કિસ્કાવલિએ વર્ષાવતા તેજ,
 કહેતા જગતને કે
 ' કર્મ કરો ! ' .. . ' કર્મ કરો ! '

અને કર્મવીર અવતારી કૃષ્ણ

સજી સુંદર વાધા
 બોકુમના ગોરાજી ને જગમગજી મગે
 પંધાર્યા કમ-આદર્શા ધનુરૂ-વાગે
 કસના તો હના કામી
 પ્રત્યગા તૂટી મહામાણુ ચાગે.

એ હતો કસગોક .
 ને ચનાં તા ધનુરૂ-પૂજન.
 પ્રભુમતા નખમતા પદાગતાં તા
 મથુરાના પુરવાસી,
 પશુ ન પ્રભુમ્યા ગોકુમજન.
 એ નિહાળીને શૂક્રુટિ બેટો
 કપોને ધનુરૂ-રક્ષકની.
 “ વનચર ! પ્રભુમો નમીનમી ! ”

એ વેણના સુખી અહ કારના
 મોખરે આવી વઘા કૃષ્ણ,
 “ શા છે તમ વેણે રક્ત્ય ? ”
 “ વનચર-સંહાર ! પ્રભુમી પૂજન કર ! ”
 “ રક્ષક ! નથી અવતર્યો અવનીએ
 પૂજન કરવા હું .. ”

કૃષ્ણ-વેણુનાં ખાળી
 નથી પછી ધનુષ્ય-રક્ષક મચાણી,
 " ખાળી ! તારૂં મોં સંભાળી !
 મુખડે હજી સકયા નથી ધાન્ય-
 શાના તો વાંચ્યા સલાવે
 જગત્ પ્રતિહાસ વને રક્ષગી ?
 વન-વનગ્રના વિહારી મોવાળ...'
 પૂજન છે જીવન-સિદ્ધિ.
 યુગ ત્રેતામા રામચંદ્રે વ પૂજ્યાંતા
 મહાદેવ ! "

એ સુણી વરસ્યુ હાસ્ય
 કૃષ્ણ-મુખડેથી ધીરૂં...
 " રક્ષક ! રાગાનતારે પૂજ્યા મહાદેવ,
 પાણી જન્મતે છે કૃષ્ણ-અવતાર
 નરિ પૂજ્યા પગ પૂજ્યા ! "

અને ડાઁ ભર્યાં...
 ધનુષ્યદીમળાં અમ્બુતે,
 જેમ ભર્યાં 'તાં રામચંદ્રજીએ
 સીતાજીને વરવાને કાળ તેમ.

(૪૭)

કંસ-વધ

ઐ ૪ દિ'ના પ્રવાસનો...

દતો તૃતીય પ્રહર,
ને મદન-મુદ-અખ્યાડ કરતા
ગોળાકારે મંડણા હતા મંચ,
ને તિરાળ્યા દત્તા કંસ-રાજન
પ્રપાનો ને પુરનારીઓ સંગે.

“ મા'વત ! ન રોડોએ કેઈના મારગડા ! ”

એ કૃષ્ણવેણુલે...

તિરસ્કાર યુક્ત હસ્થો હાસ્થ
હસ્તિએ બેઠો મા'વત.

“ રયામ બાળ ! મહારાજન કંસના સમયે
મદિયાસ્થુના ન'રી રોકાતા મારગડા
ને નથી લેવાતાં મહીડાંનાં દાણુ.
ખુદતા છે યમપુરીના માર્ગ
તુ સમા છોકરા બાળ કાજ ! ”

બને હંકારો હાથી

મા'વતે હણુવા કૃષ્ણ !
ચિત્ર રા ધંબ્યા પ્રેક્ષકો,
ને હાથકારી સરી મુખડેથી
કે ' સુદે મહી સોદામણી બાળ
હસ્તિ છૂંદશે પાદ-પ્રહારે ! ”

પણ.....?

બળિયામાં હસ્તિ લોચ મદાબળિયે.
કૃષ્ણે કરી સંયમ
મંડપ'પયા હસ્તિનાં બાળ.
પગી દણેો દંત્રણ એ'થી
હસ્તિને મા'વત સજે.

માંડલિક મહિયારાના રાજ
 નંદશ યે બિરાજ્યા હતા
 ગરવાં ગોકુળ-જન સંગે
 દૂર...દૂર...કંસરાજનથી દૂર.
 બજતાંતાં બેરી ને નગારાં
 ને શરણાધ ને દુંદુભિ સાદે.
 "કનૈયા ! શા ભયંકર ભાસે છે
 યાજિંત્રોના ગાજંતા નાદ !
 ભલી જંદાવને બજતી
 તુંની મધુરી બંસી ।"

એ ગોપજન-વેણુલે
 જક મહકયા મુમિધર.
 ગોપજન । બહુ મેં બજાવી જંદાવને
 મધુરી પ્રણયની વાંસળી.
 હવે બજાવીશ.....
 કર્મસંસારે કર્મયોગની વાંસળી ।"
 પછી ડગ ભયોં વદીને
 ગજદેથી ગોપાલે.
 આગના પ્રવેશદારે
 જરેતો બિગોતો હસ્તિ.
 માંવતે મહાંતા મવેં
 નિરંકુશ માતંમના અંકુશ.

“ મા'વત ! ન રોજીએ કોઈના મારગડા ! ”

એ કૃષ્ણવેણુલે...

તિરસ્કાર યુક્ત હસ્થો હાસ્ય

હસ્તિએ ખેઠા મા'વત.

“ સ્વામ જાણ ! મહારાજન કે'સના રાજ્યે

મદિયારણુના નથી રોકાતા મારગડા

ને નથી લેરાતાં મહીડાનાં હાથ.

ખુદના છે વમપુરીના માર્ગ

તુ સમા છડેલા જાણ કાજ ! ”

અને હંકાયો હાથી

મા'વતે હથુવા કૃષ્ણ !

ચિત્ર શા વજ્યા પ્રેક્ષકો,

ને હાથકારી સરી મુખપેથી

કે ' સૂટે મહી સોહામણો જાણ

હસ્તિ છૂ દશે પાદ-મદારે ! ”

પણુ.....!

જળિયામા દસ્તિ દોષ મદાગળિયો

કૃષ્ણે કરી સવમ

સંકર્ષણા દસ્તિના જાળ

પાંજી દણ્યો દત્તશાળ ખેગી

દસ્તિને મા'વત સંગે.

શા ચમત્કાર...!
 'શું આવી જીવનની અવધ ?'
 ડગમગી કંસની મનો-દુનિયા,
 વાવાઝોડાં ને તુમુમ તુફાન
 પાપીને પ્રલય શા ભારણાં !
 ને મધુગલોકદસ્યે ..
 બિહાર્યા કૃષ્ણ-જન્મના ધનિદાસ.
 'શુ દશે આ વસુદેવ—
 કુનારો ?'

અને મન-અખાડે
 ચાણુરમને દીધા
 શુદ્ધના આદ્યાન
 કે બળિયા જીડે બાથ.
 "કૃષ્ણ ! મગમા ચરાચરો મેનું
 ને કર્તો મન-યુદ્ધ-કીડા તુ.
 માવડું ને એના તાવ ?"

એ મહાશ્વેતવેળાયે
 સોભ, દયા ને દાસ્યના
 ત્રિવિધ પ્રસર્પા બાવ.
 ગ્રીલા ઘાદવ-મનડે
 પ્રસર્પો શેઠ કે

‘ ઝોળગાય છે યુદ્ધરીત ’
 મહામદને માગ્યા માથ સગે યુદ્ધ ।
 દયા પ્રસરી મથુરાનાગઢિયે
 કે ‘ શૂઘારમય કૃષ્ણસૌ દર્શને
 અખાડાએ રોળશે મદન । ’

પણ એવે હસતું
 મથને છેડે ડાબુ
 જુદ નાનુ ગોકુળગોવાળનુ
 કે ‘ નીરપ્રભાવ ગોકુળની યમુનાના
 ન્વારા છે મથુરાએથી ।

અને
 અખાડાએ ખેનાણા મુદ્દ,
 રેથ કરે ને કરે દાવ
 ચાલુર ને કૃષ્ણ બળિયા
 ને યનરામ ને મુદ્ધિક

પછી જામ્યો બખેડો,
 ને અખાડાએ મગા ધૂમ.
 જામ્યા મુદ્ધિપ્રહાર ને કીચલુના ધાર ।
 ગા સૌંદર્ય વડતું
 પાસવતા સગે ?

અને મરતીએ લગીને
સોંઘ્યો દીધો છેલ્લો દાવ
‘ લગતીક બને ખેલે પાછરતા ! ’

અને ઊંઘળ્યો ચાણૂરમદન
પાદ-મદાર કરવા જોમે
એ નિદાગીને.....
મધુરાની રુઆરમણીના જ હે
આત્નાહની પ્રસરી દાવ !
‘ શુ સૌ દર્પ નષ્ટ થશે
સૃષ્ટિએથી ! ’
પણ જય મુનિ શા મોંકના ..
પાદ-મદારે ઝીલ્યાંતા બૃથનાંછન જેણે
એ શું પાપી ચાણૂરના પાદધાવ ઝીલે ?
ત્યા કૃષ્ણે લીધી ધૂમણી,
ફર મટીએ ઊંઘળ્યો ચાણૂર,
ને લીધા એના જીવનદાવ !

એમ...એમ...એ જાતે
રેણાવાંતે સધિરધાર
મલ્લએક હણ્યા ગાર.

અને... પછી... ?

મથુરાનરેશના મંચે
જાણે કૂલો પટાધર
છક્કા ભારતો દેતો ઢેક,
ને જાણી જાયમરત કંસના
ધ્યાનેથી દોધારી તરવાર,
મરતકેથી બાળ્યો મુગટ,
ને કંધ્યો કંસ-દેહ.
કૂરતા ઓસરતી લાસી !

એ નિહાળતાંતાં
દરે નેવા મન્યાં લોક.
" મામા ! ધરતી પુકારે છે મથુરાની
તમ કુટિતાની અવધ ! "
ધૂમી રલા કૃષ્ણ-વેણુમાં
આંખે જાણે દેતાં પગલ દા.
ને માતૃસ માયતોતો
જાગીનેય કને બની અસહાય.
" કૃષ્ણ ! મુને મારીને તું
વેર પાપે ફળીય ! "
" માતૃય ! સસારે જમીને
રતિઓનો ન કર્યો નિબદ્ધ;
ને તુમ દિવમાણુ ચંપા પ્રારબ્ધરૂપે

પણી પાપે થયા ધર્મ નહ,
ને વસ્ત્યા અધર્મે ! ”

એ કૃષ્ણ-વેણુલે
કસ-મનડે મર્યા
ધર્મ-અધર્મનાં મંથન.
“ દેવકી પૂર્વા ને વસુદેવ પૂર્વા,
ને શુ મૃતભાગના રૂઢ
સાપનાંતા બાળકે ”
પછી નિહાળતું ‘હું’ નગરદંડ
ચોકડું... ધૂમ .. ધગધગે ।
મથ પરથો કૃષ્ણે ઉપાડી
ધરતીએ ટાળ્યો કસ.
બાતમા ગયો છોડીને દેહ,
ને જેતિયું પડ્યુ રથુ નિર્જીવ

શું કસ-વધ..... ?

જાને વા લઈ ગયો
સારી નગરીમા વાન
કે “ મયુગરાજ્યમિહાસનેથી
પાપની નિનરી ખવાળ,
ને ધર્મખાળ કૃષ્ણની
દરકો ! ”

(૪૮)

કંસ-મૃતદેહ-અશિસંસ્કાર ને રાણીઓનો વિલાપ

કંસરાજનનો મૃતદેહ
પડ્યો હતો મદન અખાડામાં,
ને પ્રસરી સારા નગરે વાત
દારીઓએ એ મુણી, ન
મહેલે મહારાણીઓએ એ મુણી.
સંચરી એ પતિમૃતદેહ કને
આતંત્ર્યે પ્રલાપો કરતી,
હૈયાફાટ કરતી રહતી.
“ કૃષ્ણ ! મામાની કશે હત્યા
તારે નેના છે મથુરાના રાજ ”

આર્દ્રતાભર્યા વેણનાએ
લોક કવચમધ્ય મુણી વર્તમાન.
રાજરાનનગરનો સેજ
સોડ તાણી ધરતીએ દબ્યોતો,
ને ક કણના કરતોતી કટકા
વેધ-વપ્રાપ્તેની નારી રહી,
પત્નિ પત્ની કૃષ્ણ-વેણુવે
પુરજને રમણે જુતમગ
પાપના મદાસાગરે

ધૂમતો કંસ-મગરમચ્છ
હત્યાના મદતોતો ઢગ.

“ માગી । પરિગ્રાણાય સાધૂનામ
માર્યા મેં માતૃકને.
કહેા છે તમે મને હત્યારો;
પશુ ન મામ કર્માણિ લિમ્પન્તિ ।
હત્યા કે પાપપુણ્ણનાં ફળ
વશુરપશ્યાં ગહે છે મને.
પર છું હું કર્મ-ફળાદિથી । ”

અને.....?

અહનગ્રાહનો ચિતા ખડકાવી
પેદાડ્યો ઉપર મૃત દેહ.
એ હતા અગ્નિ-સંસ્કાર
અતિમ ઔર્ધ્વદેહિક જગતે.
ભડ...ભડ...જળી ચિતા,
ને આભે ભડ્યો ધૂમ,
આતેખતો સત્ય અક્ષર,
કે ‘ સર્વ છે પરમ વિશૂનિનું.’

અકેલા આબ્યા, ને
અકેલા જાણું । ’

શેર એક અન્ને પેળ્યા દેહને યે
આગના દાહે જસાળ્યો—

શું ખાખમાં ખાખને
જેમવીને ?

(૪૯)

દેવકીજીને વસુદેવ સંગે
કુંવર કનૈયો

એ કાચાગૃહે...!

“ દેવકી ! વા લાગ્યો પહેરેગીરકણે વાત,
 ને લેલમાગેલે બોલાવી
 એણે મુને કીધી વાત,
 કે ‘ કનૈયાએ હર્યા
 ચાણુર સંગે બળિયા મદ્દલ ! ’ ”
 “ દે...વ...! ” એ તુટક વેણે
 પુત્રની માત અચકી
 વાતસંપ્રભાવ કહેતાં તા
 દાખવીને માનશુકનના ભાવ—
 ‘ અતિસ્નેહઃ વાપશંકી । ’
 ખણુ કહેતું મન
 આતમાની પૂર્ણ સાક્ષીએ
 કે ‘ અનિષ્ટ નથી કનૈયાનાં. ’

વસુદેવ ને દેવકી
 બેઠાંતાં કારાતૃહળીક્યાં દારે
 ભમણે ટેકવીને હાથ

એવે સુણાયો હર્ષ—યોપ
 ગરવા ગોવાળિયા—જંદનો,

“ કનૈયાનો...જય...! ”

“ ગોકુળનો...જય...! ”

અને ઊંચડયા સોહકમાડ.

• મોરમુકુટ નેણે વરયો,

શાભંતો વાંકડિયા કરી.

પછી માતા દેવકોજીએ

દેધે ચાંપીને લાંધાં ઓચારણા,

ને પિતા વસુદેવે વ્યૂમ્ધા

મુકુટ ઉતારી વાંકડિયા વાળ.

“ પુત્ર ! નિરખીને ચાકતા નથી નેત્ર

ગુજ માધુર્ય-દર્શને,

ને નથી માતા હરખ હૈયે;

પણ આજ સગીના વિયોગ

ક્યા કિયમાણે હશે ? બેટા ! ”

એ વસુદેવવેણી

વાસુદેવ વધા મસડી,

“ તાત ! આરબ્ધ પુત્રારણે ”

મથુરાનાં પાપ-નિવારણ,
 એવે મન્યા કંસમાતુનને
 મદ્દામુનિ નારદજી,
 ને દીધા દેવાના આદેશ
 કે 'ત્વરાએ જીતકાય પાપના ધડ,'
 ને પરિગ્રાણાય સાધૂનામ્
 વિનાશાય ચ વુલ્લુતામ્-
 સાધુજનોની રક્ષાન અર્થે
 ને દુષ્ટોનો કરવા નાશ—
 પુકાગ્તોતો યુગ દ્વાપર
 કે પાપી હણાય મુજ થકી । ”

અને વાતસલ્યના વાતાંતા સમીર
 યોગપૂર્ણ પ્રવૃત્તતા,
 ને રનેહપાશ બાધા દમ્ભમાત્રે
 ઝરતી તરી હર્ષની ધાર
 દેવકી ને વસુદેવ કેરે હૃદયો ।
 ઓ જગત . ।
 શાશ્વ હશે સ સાથે
 ત્રાણાનુગ્રહેના ને અન્યોન્યાશ્રયના
 સાર ૧

(૫૦)

ઉત્તરસેન-રાજ્યાભિષેક

અને..... ?

ડગમગતી દેદસતાએ
 વૃદ્ધ યાદવરાજ ઉમસેન
 ડગ ભરતા પધાર્યા,
 રધામ કેશ યયા'તા જોના
 સમ્રાટ-ફીજી શા ધવવા.
 એક આખડીએથી
 ગોશામુ વહેના'તાં નિજ પુત્ર
 ક સના મરજીની શોભાનાએ,
 ને બીજી આખડીએથી
 જાનનાં ને દોદિયમિયને વાત્સલ્યનાં
 ભયોભયો છસકાતાં'તાં નીર
 " જોડા ! હૃદયે સત્ય સમસ્યા—
 બાળીન પ્રારબ્ધને થવું
 ? વાત્સલ્યને... ? "

એ ૭૬-ઉમમેન-વેળવાના
 ૫૨૫ ૧૫૭-૨૫૭ ૫૨૫
 = માતામદ ! પિતાજીના અન્ય પ્રારબ્ધના સાર
 જાણે છે પ્રમંથન II
 ૫૨૫ ૫૭૭ ૧૫૭મિદિ I
 ને છે માથે મો પ્રમંથન

સર્ગા-સંજાંધીના લગવાડ ! ”

અને અટકીને મત્તકી
 વેળુ વઘા કૃષ્ણ પંચી,
 “ મહાનુભાવ ! જગતે છે અમિથ્યા
 કામ ને કારણની પરંપરા,
 યાદવનું રાજસિંહાસન
 મથુરાએ ભાસે છે જગચિહ્નો.
 સોદાવો આપ એનાં રથાન,
 ને દો શીતળ છાંયડી,
 કે આપ ભારતનું કદ
 મહા ભારત યાદવગાંધી કો'ક ! ”

એ કૃષ્ણ-વેળુસે
 પાનપ્રરથ રાજરાજન
 સગીર મત્તકયા વદના,
 “ કૃષ્ણ ! તું સેન્દાવ પ્રીતે
 રાજ્યાસન યાદવવંશનું ! ”
 એ જાણમય જાણાડેધરને
 વિશ્વના પૃથ્વીસોડે-
 ભરનાખંડના યાદવનમરે-

શું અર્પાનોતાં રાજ્ય-સિંદાસન ?

અમેય પ્રસવું મલકામયું,
 ને વલસ્યે કર અખીચલી
 કૃષ્ણે સિંદાસને આરદાખ્યા
 ઉમસેનને હેતે-પ્રોતે;
 ને નગારે પડી દાડી,
 ૧૩૪ મુશ્યું ને દણ્યા અમર,
 ને આસિય દીપી પ્રીતે
 બહાદુરના બહામેહે.

અને વદ ઉમસેનરાજનનાં
 લાખ્યા નેબુલનિ દીપા કૃષ્ણે પ્રમુતર,
 હોગનિયે અમારેશ્વર રાખી,
 ૧૩૫ પૂજ્યર ૧ મોદાવો મિંદાસન,
 નધો મુને લાલસા
 રાજ્યમિંદ મનની લગીર,
 નધો સારને મંસારે મુજ
 નૃપનાં સોદાવવા નિરુદ્ધ;
 ૧૩૬ મુ દુઃખને મજાકે
 રાનને ને રાજરાજેશ્વરને । "

(૫૧)

સાંદીપનિ-આશ્રમે

શિખા નદીને તીર

દત્તો સાંદીપનિ-આશ્રમ.

દૂર...દૂર...દીમતાંતા
 જિંઝા મિનાગ ઉજ્જયિનીનગરીના,
 ગમનાચળે લખતા ઇતિહાસ
 સિદ્ધની સૌંદર્યભરી કલાના,
 ને વહંતીંતી જોમભરી
 સિખા નદી ઉજ્જયિનીના પાદેથી

દૂર...દૂર ..
 ઉજ્જયિનીથી આવતા સિખાના પ્રવાહે
 સામા પૂરે ચડતી મીનદાર
 સાલવણીં સોદંતીંતી,
 આભાસ દેતી કે
 ઉજ્જયિનીના સ્નાનધાટેથી
 રમણીના રતનેથી સરી
 સૌંદર્યસોભન ચંદનલેપ-દાર
 સિખાના પ્રવાહે વહીને
 સામા પૂરે ચડતી હતી—
 જાણે પુનઃ સ્નાનધાટે રેલી
 સોદાવે સૌંદર્યમયી રમણીનાં
 યૌવન-ઉર-સિંહાસન...!
 " શાં દસ્ય..... ! "
 મનોવેણ્યે મવક મવકયો
 આશ્રમકુમારમાથી એક.

અને શિખાકાઠે ભર્યા પલ્લવોમાં
ખીલ્યો'તો કમળનાગ
ને ગુજતા'તા જમર—
જાણે ખની ઘેઝાઘેઝા
કમળ-મધુબિંદુના કરીને પાન,
ને યૌવન-નશાએ
મત ખની કૌચિણીઓ
કૌંચ સમે લહેરતી'તી
જળજળાને યૌવન-લક્ષણે.

એવે ગુરુ-આશ્રમે પધારેલા
આશ્રમકુમાર બે
કમંડળે બરતા'તા નીર.
એના મનમોહક સાદ
શિખાની વહતી તરંગમાયા સમે
મિલાવતા'તા રસાળા સૂર,
ઉન્મત્ત કરતા શિખાના તટે
તરુણતાએ વિરાજેલી કાકિમાને,
અને અમીર વાતા'તા
આશ્રમકુમારનાં ઉત્તમીય ઉરાડતા.
કરે કતાં કમંડળે ભર્યા,
ને દેવે ભર્યા'તા વિદ્યામહણ કરવાના
મદામૂવા અભિષાપ !

ઐ આશ્રમ...

વિદ્યાવરદતા સાંદીપનિ ઋષિને,
આશ્રમે ઝૂમ્યાંતાં કુળ,
ને પદપદે દર્શાવે રેખાનાં
ઠગાવવ આલેખ્યાં ચિત્રામણ્યં.

એની શીતળ છાંવડીએ

હળું આશ્રમ-કુદીર,
ને ઊભાંતા ગુરુવર્ષ
અનંત આમેથી ગ્રીષ્મના
પ્રહારની અંતરવિદ્યા,
ને કરાવતાંતા એનાં અનંતરણ
આશ્રમની વિદ્યાભૂમિએ,
ફે ધરતીની રજ અક્ષી શિરે
જગતનાં મદાસત્ય પારખે
વિદ્યાપિપાસુ આશ્રમકુમાર.
“ બેટા ! જગત છે પ્રહારે,
ને પ્રહાર પરપ્રહાર છે;
પથ પારખીને પેળે
પ્રહારમય તમ જીવન ! ”

ઐ વૃષ્ટિ ગુરુવર્ષ વદા.

જાણે ગગનરુઢ ધે ટેકા લેતુ વૃક્ષ
 વર્ષોના વહાણા વીત્યાના ઇતિહાસની
 દેહચૂર્ણતાએ દેતુ હું પ્રતીતિ.
 વેલો શી નસ-તરંગિણીઓ
 જાણે વીટાઈ વૃદ્ધ વૃક્ષદે
 એને પ્રણુમીપ્રણુમા વદ્યા
 બગસમજ ને શ્રી આ વની
 મથુરેશ કૃષ્ણજી સદ્ભાવે,
 " પ્રભો ! સ સારથો વસીને દૂર
 વિદ્યાના પ્રેરો છે પ્રકાશ,
 મૂર્ધ જોમ પૂરે છે પ્રકાશ
 દૂરે રહી પ્રહોને તેમ ! "
 એ વેણુ વહી યજ્ઞ સગાર
 આશ્રમકુમાર કૃષ્ણ
 વાતા તો તરુપદન વી રી
 આભેથો વિદ્યાના સમીર,
 સપક્ષતા યુરુરપંથાને,
 ને પળી એ વદ્યા વેણુ,
 " બેટા ! ન નિદાણે જગત
 દરય-મર્પાની બાધી બાધણીએ,
 પળ પેળો આત્મ-આખડીએ,
 ને અનેત સુણારો ધગતીએથી ગાન
 પૂને પૂજે . પૂજે !

પરમ સૌ દર્શની ભાવનાએ
 સિદ્ધિ પ્રાપ્તાશે પ્રકૃતિ-એકનની. '
 " પ્રભો ! બધનવિહોણા આપના આશ્રમે
 વિદ્યાના વાય છે સમીર,
 મનડા શોધે છે સમરમા,
 ને સમાધાન પ્રાપ્તે છે મન "

બને વાયા સમીર
 આશ્રમકુમારના મનડાને ઉડાડતા
 બધન-વિહોણા સમીરે.
 બનત એટલે પૂર્ણ બનત
 સર્વ પદાર્થોની એકરૂપતા !
 " બેગ ! જન્મ્યા છે તમ બનતે
 નહિ સસારને કાળ
 પણ અવશ્ય નિશ્ચને કાળં.

ઓ આશ્રમકુમાર !
 સ્વામી બનો નિસર્ગના,
 નહિ કે બધને માધ્યા શુનામ
 અગ કે મનડાના પ્રાપ્ત્યે
 નહિ આપણે વિસરનાતુ
 કે ' મુજ છે શરીર,
 નહિ શરીરાધીન હું ! '
 યોગાભ્યાસ સાધો શુવનના

ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરી. ”
 યોગસ્તુ ચિત્તવૃત્તિનિરોધઃ ।
 સત્ત્વ સ્થિતૌ યત્નોઽધ્યાસઃ ॥

અને આશ્રમક્રમારો
 શુભાતીત પુરુષસાનેથી
 શું ડોહ્યા પ્રકૃતિપર પુરુષસાને ?
 સત્પરં પુરુષસ્થાતેર્ગુણવૈતૃષ્ણગમ્ ।

વાતાંતા શિખા નદીએથી
 સાંકોપનિ-આશ્રમે સમીર,
 ચિરામગ્રસ્થયાધ્યાસપૂર્વક
 “ જોડા ! મનઝાએ મેળવી સિદ્ધિએ
 પ્રાપ્તાય પ્રતિસત્યતા,
 ને આત્માનાં નાથે ઉકુપન
 નિસર્ગને યે પેમે પાર । ”
 સંસ્કારદોષોઽન્યઃ ॥

આશ્રમની વનગાદીએથી
 ને ધસમસતા ધોધે વહતી શિખાએથી
 બુધ્ધિવાતાંતા ડહાંરના નાદ.
 “ જોડા ! અધ્યયન અને ચિંતન કરો,
 ને આત્મા યશે પ્રત્યક્ષ.

કૃણ-અપેક્ષા-રહિત ક્રિયાયોગે
છે સંસારે સિદ્ધિ । ”

અને એ યોસદ્ધમે દિએ,
યોસદ્ધ વિદ્યાના દષ્ટને યાન,
આશિષ વધા સાતોપનિ ગુરુ,
“ દિષાસ્તે મર્ષજા સમ્તુ । ”

પછી...?...

કર જોડી બે બાતે
ગુરુ-દર્શિણાની યાચના અર્થે
બહુબહુ એ ગુરુ નિનબ્યા,
“ પ્રભો ! અનુમત્ત કરી અમ પર
યાચ્યો ગુરુ-દર્શિણા । ”

અને સાંદીપનિશ્ચયે
સમાધિએ પિછાડ્યાં પ્રાગલ્ભ્ય
સામર્થ્ય વતા નિજ શિષ્યોના,
ને પછી માઝ્યાં વેણુ,
“ પ્રિય શિષ્યો ! પ્રજ્ઞાસના તીર્થસ્થાને
સ્નાન કરનાં ત્યાં એવે
સમુદ્રના બિછળ્યા તર જે
હર્યો મુજ વ્વાળ

હવે મુજ અભિલાષ
કે મહિમાનતા તમ પ્રાપ્ત્યે
છવત આણે મુજ પુત્ર । ”

એ ગુરુવેણુને
અન્ય આશ્રમ-કુમારો
મત્રમુખ્ય બની રહ્યા પિયારી
કે ’ શા વરદાન ગુરુજીએ માગ્યા । ’

પણ કૃષ્ણ-બગરામ જાત
” અસ્તુ । ગુરુજી । ”
એમ વહી હરે’હરે’
આશ્રયા નિજ પેગી રથે,
ને માગ્યા પ્રયાણ

અને ગિરિના રનાનવાટેથી
ઉત્તરપિનીની લાવણ્યમયી લાનનાએ
સૌ દર્શનથી નિહાળ્યો ગય
” સખી । કહેતી તી ઉત્તરપિનીનગરી
કે ’ સ્યામ-ગૌર વ્રાતયુગ-
પધાર્યું છે સાગિપનિ-આશ્રમે । ”
” બહેની । એ સૌ દર્શનથી ગુમ-
લાસે છે ગયે પિરાળ્યુ । ”

અને નિહાળી રહી
કટિ-ઘૂડી સ્નાન તી સુ દગી,
માડમાડ થ ભગતી કરે
ચનમનતા ઉર-હેવડાને.
“ ઉરના સાગર ! ન મૂક મરજનક,
રેવારો તુજ તરંગ જો
તો નહિ જોલે સિમાના
સાકડા પટ ! ”

એ ઉજ્જયિનીની સૌ દર્શનથી સમનાનાં
અનુપમ નિહાળી નીરભોના સૌ દર્શ
આભે વંભાવ્યો બનુરાજે રથ,
ને પારખી વણા બાનુરાણી,
“ દેવ ! હ કારો રથ આગળ
ઉજ્જયિની-રમણીઓના નિરીક્ષણે
ન જૂનાય ભાન ! ”

અને આશ્ચર્ય રથ...
પણ ભાન નહિ જૂલસની સૂચના દેતી
પછી પોતે જૂની ભાન
નિહાળતી નેણવાની કારે—
પતિથી એ છાનીછાની—
પ્રભાસતીચંદીમણ સચરતા રથે
|| કૃષ્ણચંદના અનુપમ સૌ દર્શ ?

(૫૨)

ગુરુ-દક્ષિણા

ધૃધવતા સાગરના મોળાં
સમયજી સાગરે સમાતાંતાં

મજાસના પ્રુષ્ઠતીર્થ કહડે પ્રલુભી,
 ને ધનુષ્ય-બાલુ-ધારી
 સાગરકુમાર શા સોદંતા બે—
 કૃષ્ણ ને બળમગ્ન—
 ધન્યા શ્રીમુને નિહાળતા
 શુ વિચારતાંતા ગુરુદક્ષિણાના
 મમં ?

અને સાગરતરંગે આરવી
 મધુરા વાતાંતા અનિય,
 કહેના બાળયોગેશ્વર કૃષ્ણને
 સાગરનીરની સમસ્યા

એવે સાગરની પાંચગાન્ય દેવ,
 સમુદતમે વસતો
 બાળીને 'શ અ'—આમર—જાળવૃદ,
 દીઠો પરિહાસ કરતો
 કૃષ્ણ ને જગરામ બાને,
 ને પછી મહાજા ગુદ !

કહેશો, કાલુ છતે ?

અને ' સંખ '—આકાર—મૃદેશી
પાંચગવ્ય સંખ મેળવીને
કૃષ્ણ વદ્યા મલકી,
“ બ્રાત ! પધારો રથે.
પ્રમાણ કરીએ યમભૂમિએ ! ”
“ કૃષ્ણ ! યમભૂમિએ ? ”
“ બળગમ બ્રાત ! તહીંની અવકાશપોથીએ
માનવીના કર્મબાંધ્યા અવતારની
આનેખાએલી વાંચશું નેધિપોથી,
ને લાધશે તેમાથી ભાળ
દેહપક્ષે અનુભવતા યુરુપુત્રજીવની ! ”

અને.....?
રથે આરૂટી એમલે માંડ્યાં પ્રપાણ.

એ યોગ-વિજ્ઞાન-રથનાં પ્રપાણ,
સન્દેહપ્રવાસવેગથી ને અદેરેાં

એ જ મારગડે... ..

એ ને...એ ઉજ્જવિનીનગરીએ
 ધોધ રૂપે વહતી'તી શિખા,
 ને કાઠડે હતા સાંદીપનિ-આગ્રમ.
 ધમ...ધમ...કરતો ઊતર્યો રથ
 ગયનવિહાર કરીને એવે,
 " પ્રભો ! સ્વીકારો ગુરુ-દક્ષિણા ! "

એ કૃષ્ણ-વેળએ
 મરક...મરકતો નિહાળ્યો
 પિતાએ નિજ અિષ પુત્ર,
 ને દેશ્યા હરખના હેલા.
 ગુરુ-પત્નીનું માતૃદેયું
 હૃપાંદ્રુએ આસિયતું.
 " કૃષ્ણ...! બજારમ...! પુત્રો !
 બદ્ધ થે આસિધ્યા છે આગ્રમે
 બળતરભર્યા સિંધોને
 ગુરુવર સાંદીપનિજીએ.
 પણ આજ આસિયું છું, બેટા !

કે જાને છનમે છનમે ।”

અને..... ?

આશિષ સહ ગુરુ-આશ્રમથી
રથે આશ્વી સંચર્યા
ચાલુરે ને જગમગજ,
લીલરગી આશ્રમનરાઈ
સ્વામ થઈ શિકષેરી,
જૂઠવાં ભારવા પછી કિરોતમ,
ફૂટનાં ચળ્યા આશ્રમ-સરણ,
ને અગ્નિ મન તળ્યા વૃક્ષ-આલિ મળી વેળીએ
ધરતીએ ઠગીડી સુકાઈ.
આશ્રમકુમારોએ ખલુ કમંડળ મેળી
અભ્યાસપોથીના ઢાકવા પૂઢ,
ને મથુરાગમન કૃષ્ણનાં સ્થળી
સિંઘાનાં વડંતાં નીર
ધડીક ચળ્યા આશર્યે,
ને નિદાળી કૃષ્ણરથ
ઉજ્જવિનીની રમણીના મુખચંદે
આશ્વા અમાવાસ્યાના અંધકાર.

અને..... ?

(૫૩)

પુનઃ મથુરાગમન

સૃષ્ટિનું સર્વ સૌંદર્ય

આજ એકમ થઈને

શું મથુરા પધારતું હતું ?

અને લાલપુષ્પમયી લલનાનાં

પૂરું ગિરજાવાં લોચનિયાં

કૃષ્ણ-સૌંદર્ય-દર્શને ..

લિલે દિલ નગર-પ્રમદાઓએ

અર્ધ અંગે વીંટ્યા આબૂધણ,

ને સજ્જને અધૂરા ફાંગાર

મદામપના ઝરમે ઝૂલો,

સુનાવળી ઊરના હેવા

ને નયણાંએ માંડતો નૃત્ય.

કે'ક અમનાના

જટયાંતા નીલિગધન,

ને કટિએથી સરી મેખ્યા

સુખલા પદની જતી હતી,

ને નૃપુરકેરા મુરોલા ઝંકાર

માનાંતા મુંદરીઓનાં
નિગદવીનિન્દાવી સો દર્શમાન.

શું મથુસનમગી
નારીમય મની હતી ?

એવે મથુસને એકે
રથેથી જિનયાં ધનસ્યામ,
ને બીડ વંધી સૌ દર્શ-પૂતરગુની—
જાળે એકે ધુન્ધવને પૂજા
અનેકે રતિ મની આરી
મદનરસ ઢાકયો જીજ્ઞયો,
ને છૂટયા અખોડનાના ફેણ,
હેલા આવ્યા દેવા-સરોવરિયે.

પણી રાજમહાશયદારે
બહેની સુખમએ વધાવ્યા બાત
કથનમરી ફેરવી મસ્તકે,
ને એળધોળ દોળ્યા નીર,
કપોતે કીધા કકુના ચાદવા,
ને અક્ષન ચોડીને હેતે
બહેનીએ લીધા એવારણાં,
“ બાઈ ! જાત ઝતગ્ને ! ”

(૫૪)

ઉદ્ધવનો જ્ઞાન-સંદેશ
[નંદરાય ને યશોરાણીનાં શોક-વિસર્જન]

દીપ્ત્યા ઢાળના કાગિરા

ભાનુગજના અગ્તાગજનગના
 પ્રવેશદારે સમીપ હતો સુર્પ-રથ
 એવે ગોપુલગામડે.....
 પ્રવેશ્યો ઉદ્ધવજનો રથ,
 કૃષ્ણ-વિન્દે ઝૂરતા ધજને
 ધિર્મભરી દેશ શાંતિ

એ દનુ ગોધૃસિંગણ
 વેણુના સુમના'તા નાદ,
 ને પાદરેષી જેનુના મળ્ય
 પ્રવેશતા તા આમનસડે
 પત્રી ધિનુદાહનને કાજ
 દામજે બાપીને વાઠગડા
 પ્રગ્ન ગના ગળનલી'તી
 શેઠ-દીએ દૂધન તામડી

એ સપ્ત પક્ષી વાળુગજે
 ઉદ્ધવરથના ચઢ્યા ધોડતા
 ન દસાપના નેસની ડેલીએ,

ને નિહાળી સન્માન્યા નંદશ્યો
હેતે બેટીને હેયે.

“ પધારો, મહાનુભાવ.....! ”

“ નદશ્ય ! કૃષ્ણે કહાન્યા છે સદેશ
બાળપણના માત-તાતને

કે ‘ આનંદ છે કનૈયો,

ને આનંદો પૂજ્ય આપ

સસારે વિરક્ત-શબ્દ-આનંદે ! ”

સન્માન નદશ્યો કર્યા,

ને નદરાણીએ પ્રસ્ન્મા પધારી,

“ ઉદયશ્ય ! કનૈયાએ મેંતુ ગોકુલ

ને કર્યા મધુગના વાસ.

મૃદુ હારય બાળપણના ઝોના,

ને મહી-માખણની ઝોની ચારી,

સંભારતાસ લાગતા વિરહે જલે છે

કનૈયાવિહોણો મુજ ગોદ ! ”

સરી માતા જગોદને નયજો,
બધું હસકયું વત્સલદેયું,
ને લાખ્યાં જનમત મેલ્યુયા
ખાગ-કનેવાની જાળ-લીતાનાં.

પછી વીતી પગ,
ને વધા ઉદ્દનજ,
“ ન દરાણી ! કૃષ્ણજના જનનરિસ્તૂત ભાવ
નથી સ કૃમિત જીવનના
એ સર્વના પુન,
માત, તાત ને નર-નાર છે,
ને વિસ્તૃતભાવે છે આત્મા
અઠાડના એ સંચલને. ”

અને એ રાત્રિએ
નિદ્રામાં ઉદ્દનજને કીધો
ગોકુળે જાળ-લીનાનો ધત્તિકાસ

અને...?

(૫૫)

ઉદ્ધવસંદેશ--મૃગમાં પ્રભાત

રાત્રિના અતિમ પ્રહરે

સમ્યા તજ ઉદ્ધવશ્રમે.

આમે ચાંદસ્યા હતાં,

ને તૃતીયાના ચંદ્રનાં તેજ

સમામણના આરે હતાં.

ઉદય-ગિરિએ નહોતી ઊઠી હજી

ઉપારાણીની નવરમ ઝોલણી.

પણ ગોકુળના શહેશહે

મગ્નના પલોવતી તી પલોણી

ઝમ...ઝમ...નેતરાં જેવની,
ગોળીએ નાચનીંતી રવાહ,
ને ઊડનાંતા મઢીના છંટકાર

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વલોણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીનાં અંગ;
ધમ્મર કંકણ ખજકે સલોણાં રે,
હન...હન...ધૃધરી રણકે સંગ.

ગોપી વલોવતી ગોરસડાં રે,
ઝમ...ઝમ...નેતરાંના દોર;

કમખી છૂટી અંગ-રસડાએ,
ગોડો પાસવડની કોર.

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વંધાણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીના અંગ

[સાખી]

છલક ગોળીએ મઢીક વલોવ્યાં,
બીંભવ્યાં છંટકા રે ચીર,
પ્રીતમે રંગે મધુરસ રેનાવ્યા,
એના જાણુએ રસ લગીર ।

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વલોણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીનાં અંગ.

અને વાયા સગીર,
 ને બિડી ઉદ્યાત્યજે...
 ઉપાની નવરંગ ઓઢણી,
 ને ગોકુળિયે વ્રજગનાનાં ચીર
 રંગતાંતાં વહેણું પ્રભાત.
 પછી જગ્યો ઉદયગિરિએ
 દિનનો સોહામણરાજ,
 ફેંકતોફેંકતો કિરણતેજ
 પ્રભાતની પનિહારણને બેડલે.

એ કાલિંદીના પનપટ આગળ યદ્ય
 વહંતાંતાં યમુનાનાં નીર.
 બે નવવયા પનિહારણ
 પ્રભાતનાં પાણીડાંએ પધારનીંતી.
 “ સખી ! કેનેયે ગોકુળ તજ્યું,
 ને જોમ ઓસર્પાં યમુના-જળનાં.
 કોણ હવે મારે બેડતાને કાંકરી,
 બીજવે આછેરાં ચીર,
 ને જગભાવે લાખેણી સજ્જન ? ”

અને યમુનાજીએ રનાન કરી
 પધારતા ઉદવજીએ મુણી
 પનિહારણની કૃષ્ણપ્રેમવાતડલી,

અને ઉનાવળાં ભરી ડગ
 યંબા ઝીંઝા પનિદારણનાં મોં દર્શ,
 " ગોકુળનું પ્રભાત-સોં દર્શ
 કદ ભક્તિએ કૃષ્ણ ભળે છે ! "

એ ઉદવચ્ચ-વેણુને
 એકલાને કરશ બા દધ
 ડગ ભરતી બિબી પનિદારણ
 મનક . મનકતી મુખડે,
 ને એક દ્રાધે મલી એકત્ર
 સદિપરને દેતી રહી ગસ-તાગી
 " મહાનુભાવ ! કોણ આપ ? "
 " કૃષ્ણપ્રિયા ! સદેસરાદક ઉદવ મું
 આપ્યો છું કૃષ્ણ-પાદ્યો ..! "

એને અનરોધી એક
 સ કેતનાત કરી સદિપર સ એ
 મનકામણા વેરી વદી,
 " ઉદવચ્ચ ! કહેજો કનૈયાને કે
 ' નયાવી એમ નૃત્યે નાયી
 અવગણીને લાખેણી સજ્જા,
 પણ નટવર-મથૂરે તણ દેલડી.
 શુ વેર વાળ્યુ જાળપણની

માતા કનેની રાવનું ? ”

અને ઉત્તરની અપેક્ષા વિના
ડગ ભર્મા પનિકારણે,
“ શા કૃષ્ણ-મહિમા ! ”
સહસા સર્પું વેણુ
ભક્ત ઉદવણને મુખડેથી,
ને ડગ ભર્મા આજે.

એવે દીકું મહિયારું
મથુરાનગરે સંચાલું.
“ સખી ! કનેયે તજ્યું ગોકુલ,
નગરાના તો ન કરીએ નેહ ! ”
“ સહિયર ! દાણી થઇ લીધાં દાણ.
કીધું છું મેં કે ’ કંસના રાજ્યે
રેણું છું રોક્યેયો કૃષ્ણ ? ”
એવે વલોતો દાણી,
‘ હું રતિરાજ પ્રગતો. ’ ”

એ વેણુલે ઉદવણ
વારી જઈ કૃષ્ણ-સૌંદર્યે
મહિયારણું દેને મારમડે
અમલિ રોકના લીલા.

“ રસ-મરીની મહિયારબુ...!
મથુરાથી પૃછાવ્યું છે કૃષ્ણે
કે ‘ શા છે સદેશ મનમનનાના ? ’ ”

અને એકાકી સ્વર
મહિયારબુટટેથી સુશુભો,
“ મહાનુભાવ ! કહેજો દાખીને
કે ‘ વેરબુ લામે છે સારી રાત.
શોધું જંદાવન, પશુ
શોના લાધે અનંત-રસ-મુસારિ ? ’ ”

અને વીતી પગ પછી પગ,
ને વદી સદિયર એક,
“ સખી ! મન/મહિયારબુનાં સધિકારાણી
આદર્ય ચૂક્યાં છે મનગી,
નહિતર કહાનને શોધીને
મહીનાં લીધાં દાખુનાં
અવર્ય લેત દિગુણા મૂલ્ય ! ”

અને.....?
‘ એ દાખુનાં ચે દિગુણાં
મૂલ્ય લેતી કાણુ હશે
સધિકારાણી ? ’

ઝો અધૂરી સમસ્યા
 અમ્બુજિકલી રહી ઉદ્ભવજનકે;
 ને કમ શર્મા ઝોમરો
 યમુનાના કાંઠેકાંઠે,
 સ્નાન ભ્યાં કરતું
 રમણીઓનું રસજંદ
 કટિ-હૂબ્ધા નીરે જીવેલીની
 યાંખી કેશાવલિના વાળ
 મરતાન જમનાજીએ તરતા હતા,
 ઝોને મચતી બાધવા
 પછી પહી વેષસા,
 " સખી ! સુવ્રુ કે મશુરાધી કનૈયાજી
 ઉજ્જયિની ગયા'તા વિદ્યાને કાજ । "
 " સહિયર ! ભાગ્યચાન બની હશે
 ઉજ્જયિનીની રસભીની લખના
 કે શિખાના સ્નાનપાટે
 હયાં હશે ચીર કનૈયે । "

ઝો અટકી મમકો,
 ને આહુ'આહુ નીરભીનું ચીર
 જાણે તજાયુ યમુનાના પ્રનાહે.
 મું સખી યમુના વચ્ચે
 ખેંચતી હતી ?

એ નિદાળી રજાંતા ઉદવજી,
 તે મનડે મંચન દનું કે પોતે
 પ્રમદાઓને પામે પંધારી પ્રાને;
 પખી લોકસાજ અવરોધની દની
 એવે રનાન તી મુ દગીઓની દિલિએ
 પાપા ઉદવજી ઊઠા
 " સખી ! બામે છે મધુરાના વાગી ! "
 " બહેની ! ચાલ, કાઠે પદેચી
 પ્રશીએ કનૈસાની બળા ! "

અને કમ-દિડેને મૂસતી
 વેલડીઓ પ્રધુપચામની એ
 નીતગની પંધારી તીરે.
 નહોતા મેનના જલમિદુઝા ચે
 ઓના અમ-સ્પર્શનના લદાણા,
 એ સૌ દર્શજર તીઓમાની એકને મુખડેધી
 સર્પા માધુર્વેણુ
 " મધુગવ સી ! પંધારે સમીપે ! "
 સૌ દર્શ જાણે સુદરીસ્વરૂપ બની
 યુકારવ બાસુ ઉદવજીને,
 ને ડગ લાપા એમણે એમના દીમળા
 આછી અ જે ઓઢી ઓઢણીએથી
 દસ્યમાન થના હતાં પ્રત્યેક

સુંદરીનાં કલાગય સર્વોગ.
કેશાવલિ હતી છૂટી,
ને મહીંથી ટપકતાં તાં જળાભિંદુડાં.

એને જ્યાં ઝીલે દૃશ્યે
એવે કણે જીસ્વા અમૃતભિંદુડાં
સમિત સજનાનાં લાવણ્યે સર્વાં,
" મહાનુભાવ ! લાસો છે મથુરાવાસી,
અચક્રાઓ છે સમીપ પધારતાં.
નાગિણીઆ નથી અમે કે
દહશું કારમા દંશ ! "
અને મર્યાદાની પાળતા સીમા ને
આડું નિહાળતા સંકોચાયા ઉદવણ.
" વજ્રસુંદરીઓ ! હુંથી ન લોપાય મર્યાદા.
અંગે મરે પ્રેરે વસ્ત્રો.
પછી હું આણું સમીપ ! "

એ વેણુશા સૂણી
તાળી દહ સુંદરીઓ અચળી,
પછી ખેમાંની એક વદી વેણુ,
" મથુરાવાસી ! જોગી લાસો છે
તે જોઈ છે આવાં જાન.
અમે તો અચળ નારી.

ચિત્ત અમારું કનૈયા મગે છે । "

અને વળી બીજી
કેસાવસિએથી અપરાધની નીર,
" મદાનુભાવ । મનદુઃ જનું જગતે લામે
એને કાજ નેમ છે,
નદિ મજનારને કાજ.
અમારે તો કનૈયાની પ્રીતિ । "

એ ગોપીવંશજે
ઉદવચ્છના ઊધડ્યા લોચન,
ને વધા નેજે નમીનમો,
" ગોપીજન । શ્રેષ્ઠ છે બહિત તમને,
પણ કહેશો, કેમ નથી કૃષ્ણનો
વિયોગ ? "
" મથુરાવાસી । વિયોગનો વિશિષ્ટ યોગ
ન દેખાય બાલ્ય દશ્યે
નિહાળશે ચીરીને અમ દેવ
તો વક્ષ દાકયા અમ દેવાએ
દીસશે પ્રજાચક્ષ્ણે સ્વામ મુરારિ । "

શુ ઊધડ્યા ઉદવચ્છનાં
પડળ ?

પછી.....?

(૫૬)

ઉદયસંદેશ-પ્રજામાં મધ્યાહ્ન

પૃંદાવનની વનરાધ્યે

પદ્મવ વીધી તરુસતાનાં

વેરાની'ની માત' કનક-કિરબારમિ,
 ને મધ્યાહ્નના ઉચ્ચતાબર્યા પવન
 ધમુનાજીયો મદી શીતળના
 ન ન તા વૃદ્ધાનની વનરાષ્ટ્રએ
 એવે ગોઠુસની બનરાગ્ય
 જાત લદને જાતી તી
 ખાખા મોતીની દની ઉદોળી,
 ને માથે ખૂતતી તી ગોઠુસમકુલી
 એની જી. તી બાનીમજ એ ડાળી
 નિહાળી રથા ઉદ્ધવજી
 વનનિરીક્ષાગ્યએ એમને એ
 શુ વન-રીએ બાસી ?

એવે ' કુ ઉ ૬ '
 તગત્યાએથાં મોતી કોકિના
 ' કોપુ ? કોપલગણી ? '
 કા બરની થબી બાતનારણુ—
 જાણે આમસે દર્શજરી સરિતા
 રેવતી થબી સરેનરરમે
 પછી અકેવી હસી વદી એ,
 " ' કુ ઉ ૬ ' ગોઠુસદારિણી ।
 આન સમીપ તરુ જોયો બિનરી

બહેની ! બનીએ મને સહિયર.
પથ વુ નહિ પિછાણતી હોય
મુજને, કા ? ”

અને એણે ગોરસની મટકી
તરુનતાની છાપડીએ મેલી.
બસોમાં એના ખતનનન રણકયા,
ને એણે સનકાપું ગીત

x x x x

“ સખી ! અમે રે સનનાત ગોપુલગામના,
૫ દાવનની તરુ-છાપડીએ
• સખતા કનૈયાના નામ રે,
—સખી ! અમે રે બલવારા .

સખી ! ગધારાણીનાં બહેનપણા હતા
કુળમનીએ બાળપણમાં ગમતા
‘ વર-વહુ ’ આઠે જામ રે,
—સખી ! અમે રે બલવારા ”

x x x x

“ ખમુ દવે

નજવાટ ખાલી લાગે છે ! ”

એક દેખાડો
 જનવારણે મૂંઝો નિ શ્યામ,
 એવે ઉદવણ ડગ ભરી
 એનાં મામીખ સમી પઢા,
 “ મજની જનવાર જુ . ૧ ”
 ફરી એ પઢા,
 “ મજની જનવાર જુ . ૧ ”
 જાણે કમળીને જાગી એ
 વિશ્વાન્સાગરના મજલિયેથી
 “ મણુ આપ મદાનુગાન ?
 નથી જામના મજના આપ . ૧ ”
 ‘ જનવારણુ ! દુ દુ મથુગનો,
 ને આળો છુ કૃષ્ણ-પાળો . ૧ ”

એ ‘ કૃષ્ણ ’ નામના ઉચ્ચારે
 ત્રિપાદની પરદરી આન દે જાવ,
 ને મુખડે પ્રસરો ઉ’ નાસ
 “ સારા ખેત કનૈયે કહાવ્યા છે ? ”
 “ લતવારણુ ! કહાવ્યુ છે કૃષ્ણે કે
 ‘ સભારે એને કહેજો કે

રમરણા મનડે રાખશે તો
અવસ્ય મગીશ હું આન હનરપ ! " "

અને પ્રસરી હાથરેખા
ગોપી-ભત્રારણ-મુખડે
" મથુરાનાસી ! ભની પાઠવી શિખામણ
કામણગાત ગિરિધારીએ
પણ કહેજો એટલુ જ કે
" કુવારાપણે નાની ઉમરે ક્યાં કામણ
ને લાનિ દીને કાઠડે
તરગ ઉડાડ્યા ઉઠનાસના,
ને પછી વૃક્ષ-છાયડીએ
અમ સૌને રમાડી પ્રાતે
શુ નિરહના વમરે
કુળાડના ? " "

" ગોપી ! નિરહે છ પ્રેમ-નિશુદ્ધિ
પ્રેમ-ધર્મિદાસનો એ અમર ભોલ છ ! "

અને નિહાળી રહ્યા ઉદ્દવશ
માથે મટુકી મેલીને
મનપતી ચાને ડગ લાસતીને

શુ ગઈ ?
પણ કહેતી ગઈ

" મથુરાવામી ! હૃદયે કનૈયાને કે
 ' એક કિંઈ મળશે અનેક,
 ને મીઠી ય મથુરા લાગશે,
 પણ મજકરને નહિ મળે લ્યા
 રદાસના નિર્મળા પૂતા ' "

અને . ૧

અમ બર્ષા ઉદવચ્છએ
 ભત્રારણની પગલીએપગલીએ
 " એ કૃષ્ણ ! ક્યા જાને નિહાળુ
 મળગનાની અનુપમ ભક્તિ ? "

એવે બે-ચાર ધેનુ સગે

સમીપ આવતુ જોનાગજ દ ભાસ્ય
 નિર્મળ મ એ બેમતાના બગના
 એ જાગ્યા સત્ય પ્રતીક
 આનંદ-હિન્નાસના હતા ઉજાગા—
 પણ શુ આગલા મિત્ર
 કૃષ્ણના વિરહે ?
 " કાણ છે નવતર ? "
 " ગરવા જોવાગ ! મથુરાવાસી છુ

‘ ઉદ્ધવ ’ છે મુજ નામ.
 કૃષ્ણ-પાદબો આપું છું
 સંદેશ આ દેવા તમને
 કે ‘ આનંદો ને બનો આનંદમય ! ’ ”
 “ ઉદ્ધવજી ! આનંદસ્વરૂપ ગયો મિત્ર;
 પણ એની સ્મરણાએ
 મને ચરાવી ધેનુ
 રાત્રીએ છીએ ચાહેવાદે ! ”

અને આ ભર્યા વૃદ્ધ,
 એને અવરોધી બધા ઉદ્ધવજી,
 “ ગોપબન ! કેવો’ક તોલ્યો’તો,
 કહેશો, કનૈયાએ ગોવર્ધન ? ”

અને હાસ્ય ગ્રંથો,
 ઉત્તર દેતાં વેણુકાં સંગે.
 “ ઉદ્ધવજી ! કનૈયા તોલ્યો ગોવર્ધન;
 પણ હવે તોળશે એ સારા બારતને ! ”
 પછી એપરવા બાજે
 આ ભરી સંચર્યા ગોવાળ.
 “ શું સત્ય વેણુકાં.....? ”

કૃષ્ણ-પ્રશસિતને દેવે રમરતાં
ઉદયએ નિહાળ્યુ પછી
તિલ-પ્રનાયગુહારે ફરવ

એક સર્વાંગસુદર રમણી
દધાનની તરે જાયડીએ ગેસી
કાપલડી સમે કઢાવવી હતી
સો દર્શનૂત કનેવાને સદેશ
' કાગી કાપલડી ! ઊડશે મથુસા ! દેશ,
ને મગો કુખ્જના વર
કાગા કૃષ્ણજીને કહેશે કે
' ન હોય આતી છેતરપટી ! ' '

એવે રૂઝની પાખ
ભેડી કાગી કાપલડી,
ને મેના આવી ઊડતી
ને ભેડી તરુડાળીએ
મેના ! ભેતા
' કાગુડ કહાનજી ! '
' કા જુ ડ ક-હા ન જી ! '
ફરી બોધી મીઠાની મેના,

“ કા...બુ...કા કે...હા...ન...શ ! ”

ને હરચું સુંદરીનું ચૌદન

પ્રેમવરના નામ-સ્મરણે.

પછી લજ્જનપ છલુકા કરતી એકલકી

ધૂંધટડો તાણી રિસામણાં રમતી એ.

પછી મેના બિડી...

ને કુદાવતા આવ્યા પોપટશ પાંખ,

ને વહી એને નિહાળણુહારિણી,

“ પોપટશ ! હમણાં બિડ્યાં મેનારાણી.

શું ખેલો છો રિસામણાં-મનામણાં ?

કે મણુવ-કમલના લખવા છે છતિહાસ ? ”

“ કૃ...ખુ...શ..... ! ”

પોપટશ વઘા એ વેણ—

શું પાંજરે લપડ્યા ?

અને હસી અકેલી ચૌદનાંગના.

“ પટો, પોપટશ ! ‘ સધા-કૃષ્ણ ! ’ ”

“ સા...ધા...કૃષ્ણ ! ” પડ્યા પોપટશ.

એને આંગવા લંગાવ્યા કરે

કે પંખી જાલે મજનાર.

પણ શું જાણે જલ્લાય

ટંદાવનનાં પંખી ?

અને એક ■ ડેગિ ડે

મેત્રો નમણીએ નિ શાસ

" કનૈયાની જોગિણી ઘાઉં કે કનૈયાની
જોગિણી ? "

અને એ ગાવા સાગી ગીત.

૪

૪

૪

" સખી ! નેહને મૂતળે મૂલી,
મે રસના સાંધ્યા લીધા.
એવા નયણા અમીટ મે બરીબરી,
કે પ્રેમના પ્યાલા પીધા !

સખી ! ઉરમા તુફાન ફેક જાગ્યા,
મે રસના સાંધ્યા લીધા.
સખી ! સમજ્યાં તે સ્નેહ કેરું સાધ્યા,
કે પ્રેમના પ્યાલા પીધા !

૪

સખી ! આ તે પ્રેમનાં કે અનગના દર્શન ?
જાલવા જાઉં પ્રેમ તો થાય અગના રપસન !

૪

સખી ! સજનનૂતે આ છે બોલ,
મે રસનાં સાંધ્યાં લીધાં.

એવો પ્રેમ-ધતિદાસ છે અમોવ,
કે પ્રેમના ખાલા પીધા ! ”

x x x

ગીત અટક્યું, ને
મ ત્રમુગ્ધ જાગ્યા ઉદ્ધવજી,
ડગ ભરી સમીપે વાંતા,
“ રસીની મજા ગના !
કૃષ્ણની યા પ્રેમ-યોગિણી ! ”

એ સ્વરે ચોક્કી રમણી,
સંકોરતી પાન-મગના ગીર
“ કાણુ આપ મહારામ ? ”
“ રસદેશ વળગી રમણી !
‘ ઉદ્ધવ ’ છે માર નામ
આપ્યો છું મથુરાએથી કું,
ને લાવ્યો છું કૃષ્ણના સંદેશ
કે ‘ જનો પ્રેમ-યોગિણી ! ’ ”

અને વાગ્યા સમીર,
યોગના...
યોગના .

મૃગારના...

અંગ કંપનું તું અંગનાનું,
વસમી લાગતીંતી ટંદાવનનરાષ્ટ્ર—
શું કૃષ્ણના સંગેગ વિના ?
“ ઉદવચ્છ / ધરતી ખેડપ,
પણ ન ખેડપ કૃગર જિંચા;
તાગ લેચાપ જળાચપ-કૂવાના,
પણ ન લેચાપ સમુદ્રના તાગ ! ”

એ અટકી લગીર,

પણ પડી એ વદી,
“ મહાનુભાવ / જદાનનનાં તરવરને
મળીગણી ટેવે ટેરીએ,
પણ આલના તારાગણ
ન ટેચાપ લગીર.
કહેજો કનૈયાને આપ કે
‘ પોપટ હોય તો પાગીએ,
પણ ન પાળ્યા ગાય જોગન ! ’”
ને ઢળ્યા ઉદવ-નેણાં
ધરતીએ પૃથ્થ કરતાં
કેડેવા હરી કૃષ્ણજેમ
મજબૂમિએ ? ”

(૫૭)

ઉદ્ધવસંદેશ-પ્રજામાં સંધ્યા

અમીભ-મહેસતી સંધ્યા-રમણી

પશિમસાગરે સ્નાન કરીને
સૌંદર્યના કાંડડે પધારી
નિદાળતી'તી સમુદ-તરંગે
ફાટતા સૂર્યનાં લેખ,
ચીર-વિહોણાં એનાં અંગ
સૌંદર્યની દે'કતાંતાં પ્રજા,
પછી કાંડડાની રેતીએ એણે
એતરંગી પદ-મોજડી ઘડી,
ને પદે હેમ-સુંખસા-ઝાંઝરે
રણ્ણરણ્ણ રણ્ણકાલી ધૂરરો,
પછી એ યૌવન-સૌંદર્યવંતી અંગનાએ .
દિશિણિ નવનરંગી

મોદારી કટિ-મેખલા,
 ને નીલિન મનની રૂપલા હાથ
 ઝીલી આભની વાદળીએ
 આકાશી ઝોડપૂત્રીએ ઝોડી
 મોદામણી રૂપલા કાગ
 ખડો તારવ્યમથી લનનાએ
 ઉત્તનગે સોદારી લાલરણી કમખી,
 ને દકાવા ઉગિરિ-અરતામગ
 પદને તેજ આધુ મતકયુ,
 ને ફેશાવતિ કપાવતા
 નીલયાં રમિનિ દુડા.
 એના રામ-ફેશ-નમના
 આભામ પૃથ્વીએ ઘવા
 ને ખીની મધ્યા

એ હતુ ગોધૂમિદાચુ
 ગોકુળનાં ગોપી ને ગોનાગ
 ધેનુ સગાયે પ્રવેશના હતા
 ન દણના ગરસ નેસગામે

એ આમ-સો દર્શ નિહાળતા
 ઉદવણને અણુચિત્તે પ્રાન્ન-વા
 યજ્ઞમનાના સો દર્શ-જૂથે,

“ મહાનુભાવ ! મુણાઈ છે કર્ણે વાત
કે કનેપાના સદેશ દેવા
પાવન કર્યું છે આપે ગોકુલ ”

સખ્યાનું સર્વ સૌ દર્શ
મળભૂમિએ કેલિત થઈને
શુ પરમ સૌ દર્શનો સદેશ
પૂરુષોત્તમ હનુ ?

“ ગોપામના ! કૃષ્ણજીએ કહાવ્યું છે
કે ‘ હિડ્દને પરમાન દના સમીરે । ’ ”

અને ઉદ્ધવજીના ખાગી વેણુ
ટાળ કરી મનકો એક.
એતી નયન-કટાંગી
ભાગી જાણે ઉદ્ધવ-ઉરે,
ને ધરતીએ ઢાળ્યા નેણુ ના,
પણ એ પ્રમન રીએ તો
પ્રાન્થો મૂવતા માથાના ચુકટને,
“ ઉદ્ધવજી ! કહેજો કનેપાને કે
‘ કહાવ્યા પરમાન દના સમીરે હિડ્ધવન,
પણ ન હોય ગોપીને યોગ-ઉપદેશ ’
જાને ન મનારાય ગોકુલની ગોપી,
મહાનુભાવ ! ”

અને રોજ કરીને
ગ્ધનગી ગ્ધી-ગ્ધીએ છીધી,
ને રેસાયા મધુર મ્દર.

“ મધી ! ઉદવજી આપ્યા સદેસે
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.

ગદુગદુ જે રે ઘનગ્ધન કીધા,
ભાયા ! કેવા રે લેગ લમે કીધા ?
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.

અગમ પથ છે રનેદનો, ઉદવજી !
ભના ! સામે એનો અગતે રમ જી,
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.”

...સમીર થ જ્યું જ હસંગીત,
ને સમાધીયા સર્પા દારિય.
“ ઉદવજી ! રનેદને પિછાડ્યો છે ॥ ”
“ ઉદવજી ! પચિઃ અમે રનેદપથના ! ”

અને હમકે જાગર ગણ્યા,
ને ફરી રેલ્યુ રસાગ ગીત.
“ ઉદવજી... ..! ”

“ ત્યાગીને ગોઠે જ્ઞાન ને જોગ લાગે મીઠા,
ભક્ષા ! લીરુ જગત-જગજીણે લકડના દીઠા,
—કે ગોપીને જ્ઞાને મનાવવા રે.

પુણ્ય પગમાનંદ ઊતરશે યમુનાકાંઠે,
ચંચળ ચિત્ત અમાઈ રસિળા સગે રમે,
લાલા ! કહેશો, જોગજ્ઞાન કેમ ગમે !
—કે ગોપીને જ્ઞાને મનાવવા રે. ”

અને છેલ્લી તાળીએ

કંકણો રેણુકી રલા.

“ ઉદવજી ! જોગજ્ઞાન છે

જો વસતા લીરને કાજ.

અગને તો આનંદસ્વરૂપ સગે

સાધ્યા ॥ એકતારનાદ

પણ કહેશો, સાધ્યા કૃષ્ણ-સખા !

આનંદે તો છિ ને ચંદનમહાનાણી ? ”

અને વહી દોળી કરીને

લાવણ્યમયી સચના એક,

“ ઉદવજી ! કહેજો કનૈયાને કે

નમણા કુખજી સગે

પાસીઓને દે દર્શન.

દરખતે દેસે ગડગે ગોકુળ જોષ

કે ' સૌ દર્પગદ સ્થાને છત્યે
કુન્નનજનાં પૂર્ણ સૌંદર્યનો । ' "

અને એક આવી
સચકંતી કદિએ સદકાળી,
" ઉદવત્ । હહેમે કનેપાને કે
' ભેવદ્રવરું રસ-ભામિત્યે
કાણુમ્ મદારાજને ને કાળાં મદારાજાંને
સુંગરનાં અમોઘ સદાજાં । ' "

મંત્રમુખ્ય ઉદવત્
નિદાળના રથા તુ મલવતી બુધિએ—
તુ વાયના કનેપાના પ્રેમ-ધ્વનિદાસ ?

અને ૩૩ ભરતી સંચરો
સાવધનમયી ને સાક્ષિત્વજરો પ્રભાંમના,
" બહેની ! મિરિધરના સખાએ રિમાદને
અમોસગ્ર લીધા આપણુ ઝંઝ
કે કુન્નનરાખીની કીધી વાત.
શમા કન્ટે. મદાનુભાવ... । "

અને હારશ્વરસની સરિતા સંગે
રેદયા મૌંદર્યના તરંગ—
શું મૃદકાર્યના કર્મસાગરે ભળવા ?

(૫૮)

ઉદ્ધવસંદેશ-પ્રજામાં રાત્રિ
ને
રાધિકાછની મૂર્તિનાં દર્શન

અખંડ રાસની રાત્રિએ...

૧૭... ૭... માગ થંભો આભે ચંદ્ર

શું કરી જાઓ આજ
ચાંદની વેરા ઝાલિંદીનટે ?

સારું મજ નિદામ્યુંતું,
ને સામી ફર્યાંતા વંદાવનવનગર,
જમ પોમ-ગાની ઉદવજીને
ક્યાં પ નદોળું જામ્યું મોમ-કુટિર

એમજે કમ જાપાં
નંદરામને પ્રભુમીને
ચાંદનીમાં નિદામ્યા ધમુનાજી.

એવે મોકુળનાં જદમન
કનૈયાની કથા કરતાં સુખાપાં
કામ કરી મોકુળની ફરીએ.
“ જનાં ઉમળ્યાં કનૈયાએ,
જાણ ! મોકુળનાં નામ,
નથી જુલાતાં ઘડી’ક જે
મધુસૂદનનાં જાળપરાકમ ! ”
= એ તો મજમૂમિના પ્રભાવ !
ન નીવડત સતુદન કનેયે।

મથુરા વસ્યો હોત મથુરેર સન્ને તો ! ”

એ જોરવરાળ વાળી
 સુગાંધ ઉદવચ્ચ-કળે.
 ત્યાંથી સમરીક છેટે
 ટૂંક પ્રગમનાઓ ફગતી'તો
 કનૈયાનાં બાળ-ખેમ-સ્મરણાં.
 “ બાપ ! બહુબહુ દીન બાપ
 પડ્યા ને પાગકાના,
 ધણ વરોગલુનિને કનૈયા
 રિસરાતો નધો સમરાકે
 પડ્યપડ્યાથી મે લાગે છે એ,
 માડી ! અંતરદાડે મીઠી ! ”

અને કમ બરતા ઉદવચ્ચ
 વણ મનોગમ વેણ્યા,
 “ અ...હા ...! હા કુધ્વ-પ્રેમ !
 બાળકનો ■ મેટેવો બાતા,
 ને જીવનસખા છે કિશોરનો,
 ટૂંકનો ઠ સૌર્યવતો પુત્ર,
 ને ટૂંકનો છે વહાવસોયો ગાળ,

ને રંગીને હે રસરમણીને
ધારોધારો એ મજનાય.
એ મજમૂમિ...!
આમર રહેશે આર્વાચને
ગુજ મોહામણા નામ !”

અને આ બધા ઉદવચ્છએ
કાપિંદીના કહિયા દીમલ્યા.
“ અરે..... ! ”
અરિયર થયા ઉદવ-નેલુકા
ધડીક નિહાળતાં આભચક્રે
કે “ મમુના-તટે
શું અનેક ચંદ્ર બિખાંતા ? ”
એ હતું ચંદ્રમુખીઓનું જંદ.
અનંત આલના અનંત ચંદ્ર
ફસડા સા વેરાણા બાણે
મમુના-કાંડે સોદંતા-
શુ રમણીસૌંદર્યનંત શુભર-ઉઘાને ?

અને નવણે નિહાળતા ઉદવચ્છ
કણે સુણી રસા પછી

દેવ-રપરિંતી વાત...!

“ સખી ! અખંડ રાસની

આજ છે પ્રેમ-પરંપી.

રમરે છે ને એ મંદોદર ! ”

“ બહેની ! વેળું ચાછુંતી

સાન, જાન ને માન મેતાવતી.

ને મૃદકાય તથ

આજ યગુના-કાંકરો,

કોણ જાણે, કેમ...! ”

એ રજું અધૂરું વેળું

રૂં અખંડ રાસની રમરખાએ !

“ સખી ! એ રાસની દત્તી

રદિયાળી રસ-વાન. ”

“ બહેની...! ”

અને એણે માણ

એ રદિયાળી રસ-વાન :

• • • • •

“ સખી ! સદિયર ! સાહેબડી !

પૂણિમાની એ રાત !

સખી...!
 રાસ ધેનાંતાં,
 તાળી દેતાંતાં,
 ફૂદડો ફરતાંતાં
 સખી ! આગ્યો એ મારી વાટ !
 સખી.....!
 દોલની ચાપી,
 દેવા શું ચાપી,
 મેમ-ઝળ વ્યાપી,
 સખી ! દોરી મને રસ વાટ !
 સખી.....!
 રસરંગે ધેના,
 નિકુ જમા અકેલા,
 ચ દિકામા ખેત્યા.
 સખી ! એડી એ રાતની રી વાત !

• • • • •

અટક્યું ગીત, ને
 શાત પીતી પળ
 પ્રકાર તો'તો આભે ચદ્રઃ
 ફલ્ય નહિ એ રાત્રિ સમે
 જ્યારે રેગ્યા'તા છ...છ... માસના
 અખંડ ને અનત રાસ.
 વહંતી'તી એ તીરે ચમુના;

પણ તરંગે ન દન્ય મુંઝાર
જેવા દતા જગાદીયા-સમયે.
તે જંદાવનવનરાધ્યે પણ ન દતા
વનદીયા સમા ઉજાસ.
" સખી ! એ રાતડમી ગઈ,
પણ રમરણા રાખની ગઈ । "
" બહેનો ! કનૈયા ગયો,
તે ગઈ જગમાનદુસારો । "
" સખી ! સોંકવું ગયું કનૈયા સંગે,
તે જગમાનદુસારો સંગે શુંદરતા ગઈ । "
" બહેની ! પણ નથી ગઈ એની
અખંડ અનંત રમરણા । "

અને.....?

ઉદવજીર્ણ સુભાષા સાદ,
" આવો...સખીઓ...! આવો...
આજ છે રાસની પર્વણી । "

અને દેવે પડી ચાપી,
નૃપુર રણકારે રણક્યાં,
કંઠણ ખણખણ કરતાળીએ.

પળ ન રેલ્યું રાસ-ગીત-
 “ શું કનૈયા વિના...? ”
 “ ના...ના... ”
 “ ત્યારે.....? ”
 “ શુ વૃષભાનુધારી વિના...? ”
 “ કોણ કહે એ ? ”
 સનું દનું રાસ-મંડળ.
 ન હતી એ શરણી પૂરું પૂણિમા,
 પશુ પૂનેમ દત્તી ઋતુ હેમંતની,
 મુખ્ય-અંદ ને રાધિકા અંદમુખીને
 શું દીર્ઘ આભના અંદ્રે
 મળ ગનાના રાસ-મંડળે ?

અને છુપાયો અંદ્ર
 એવ સહ આશ-વાદગોની.
 ઋતુ હેમંતના વાતાંલા સમીર.
 “ સખી ! ગઈ રાસેશ્વરી વૃષભાનુધારી,
 ને ગયો રસેશ્વ કનૈયો ! ”

એ એક ગોપાંગનાવેણીએ
 જાણે નકારતી'તી જગપરણી

રાસમેળાધર્મને લેતા રામ.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
થંબ્યાં ભાસ્યાં કાલિંદીનીર.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
ધાના થંબ્યા પવન,
ને પરસા ટુંદવનવનરાઈના
અપ્રેમ થયાં ડાગીએ.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
થંબનાં સર્વને નિહાગીને થંબ્યા ઉદ્ધવજી
આજીગ્રીકપી સમસ્યાએ પ્રેમના.
“ એા મગ્ગ । તુમ્મ વસવાટે
અબ્યામે પિછાપના કૃષ્ણ-પ્રેમ-ધનિદાસ;
પણ કોણ હની જીભાનકુસારી
રાસેતાની પરમ રાસેશરી ? ”

અને કા ભર્મા ઉદ્ધવજીએ.
થંબ્યા એ રાસ-મંડળે.
શું સોંદર્ય થયું તું
સોંદર્યવર વિના
કે સોંદર્યવદ્ધરાણી વિના ?

“ રસીલી ગોપાંગના...!
બહુબહુ મગ્ન લામીભમી
કૃષ્ણના પારખ્યા પ્રેમાનુરાગ.
પણ કદેરો લગીર...!
કોણ દત્તી તમ રસદેશની
રાસેશ્વરી વૃષભાનુધારો ? ”

એ ઉદ્ભવજીવેશ્વર
ચતચિત્ત રાધા-કનૈયા-પ્રેમનું
ગોપાંગનાના દેવાનેત્રે
દક્ષમાન થયુ ચિરંજીવ.
વીળી શાન પગ,
વાયા મનોહરિ પર વિચારસમીર,
ને એકેએક મગ્ન ગનાને દેયે
મૂર્તિમત્ત થઈ રાધિકામૂર્તિ.

અકલ્પ્ય કલ્પનાની દત્તી એ
પ્રેમ-રમારકની અણુમૂળી પગ.
એ નિહાળતા ને વિચારતા ઉદ્ભવ
મંથનના સાગરે આતારતા ડોલા.
“ એ મગ્ન ! કોણ દરો કૃષ્ણની

પ્રેમઝીલભુદારે ટપખાનદુલાગી ? ”

અને.....!

અનેક ગોપીદેવની રમરખાએ
 ગમુનાડના તરંગેથી
 દશમાન મધુ ગોપિકાઓને
 રાધા-તેજસ પૂર્ણ અદ્ભુત,
 અને ઉદ્ભવજોખે
 પછી ઝાંખીઝાંખી ઘણ મનિમંત
 રાધિકાજીની મધુસૂ મૂલત,
 અકસ્માત સૌંદર્ય ને
 ગોજસ પરમ ભક્તિનાં
 દતા આઝાદનેજથી એ વધુ તેજામાં,
 એ અદ્ભુત દરે
 દિક્ષુદ બન્યા ઉદ્ભવજ
 નિદાગી સર્વ મનમનાને
 દેવાના પરિપૂર્ણ ભાવે પ્રમુમતી,
 એ એ પ્રમુમી રવા પૂજ્ય મૂર્તિને,
 એવે મુગ્ધાઈ એમને
 દેવા-અવકાશની અંતરવાળી,
 ‘મનની આત્મરાજીના
 દર્શને પાવન બને !’
 “ શું..... ? ”

ઐ પ્રથમ ઉદયછનો
 સમ્યે સુખીને ગોપાંગનાકહેથી
 આરતિ, અંજલી ને અર્પ્ય દેતો મ્હને,
 ને સાચા એના એકતાર
 રાધિકાજી-પૂન્ય-પ્રેમ સંગે,
 શું એ કનૈયાની વદુરાણી
 હતી ?

• • • • •
 " ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી,
 મજની વનમધની વિદ્યારિણી હતી,
 કૃષ્ણજીની રાધા ગમ-ગણી હતી,
 જગવન-કૃષ્ણે જુગારિણી હતી.
 એણે વનરાધાએ યોગ કુંઠ સાધ્યા,
 એવે પરમ-પ્રેમ-સોણુયાં સાધ્યા.
 ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી
 એ પૂજ્ય આનંદની સમાધિ લઈ
 કંઈતુલસીમાળાએ સમાધિ મધ
 ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી.

• • • • •
 ગીત અટક્યું, ને
 ગોપીઓનું સકલ રાસજી
 ભાવનાએ પ્રણમતું હતું

કેવાના હેતુ-માધુર્યે,
 ઉદયછ વંદી રવા વિચારણાએ,
 ' શું આ સોંદર-મૂર્તિ સમિશ્રાન્તી
 રૂપ-કંઠે ગુણગીતી માળાએ
 સમાતા ? '

" ઓ મન.....!

પોણ ભાગ્યવંતું ?
 રૂપ કે સમિશ્રાન્ત ? "
 અને ઉદય-નેખતેથી
 ધારા વહી પ્રેમાશ્રુતી,
 અને દગ્ધમાન આકૃતિએથી
 પછી સુખાનુ વાણી...
 પ્રેમ-મંદિત ને જ્ઞાન-યોગનાં
 નળે વેરાણાં રૂસર્ગ...
 " ઉદયછ ! પ્રેમપૂર્તિ કેનેવાના
 અંતર-સખા છે સાચા આપ,
 હજી એ ઓસરતાં નથી
 શું આપનાં યોગ અને જ્ઞાન ?
 બાલ દષ્ટિએ પેખતાં
 બાસો છે આપ છત્રનસિદ્ધ,
 પણ નિહાળે નિજ અંતર-દષ્ટિએ,
 નથી યોગ કે નથી જ્ઞાન,

યજ્ઞ સ્ત્રી અર્જુન સૌંદર્ય,
 ને સૌંદર્યના અભોધ આનંદના
 અવનીએ કરવાં છે
 અતગ્ન મલમલવનમાં
 જે એ સૌંદર્યના આનંદે વમી
 સાથે યજ્ઞ-આનંદ-દીપ્તિ પ્રધાન '

શધિકાજી-વેણુને
 ઉદવજના ચિત્તારસાગરમંડે
 જાણુ મદા મંથન.
 " દેવી ! વિરક્ત થઇને સંસારેથી
 સાધવાને પરમાત્મપ્રધાન ? "

પ્રતિભાજરી શધિકાજીમૂર્તિ
 બસતી'તી અજના સમીરે-
 ઉદવજના ઉદેમતી મનઃકોપણ ?
 શાંત ગિજુ'તું પ્રજ્ઞામનાટ દ
 કરજાધને કરતું વંદના.
 એવે કરી મુજાપો ઉદવજને
 પ્રશ્નો પ્રત્યુત્તર.....
 " ઉદવજ ! ન નસાય સંસારેથી
 નસો કરી યોગ-જ્ઞાનના દાહકનો.
 વસો સંસારે, ને

પમવિશેષમર્મિયે ઉનામે
 છત્રને નિઃસીમ આનંદને...
 આનંદરૂપમમૃતમ્ યદ્ વિભાતિ ।
 ને જનો આનંદકાય.
 આપમેળે પછી રગસે
 આનંદમયનામાં અધુરું કાળ,
 ને મહીથી જીતે પ્રેમનો ખનિ,
 પડી પ્રેમે છત્રને સંસાર.
 પ્રેમ... પ્રેમ... પ્રેમ ..
 નૌયેયામ્યાત્ કઃ પ્રાપ્યાત્
 યદ્દેવ ભાવકાશ આનન્દો ન મ્યાત્ ।
 એ ભક્તરાજ...!
 દશ યે ન પિછામ્હી દેવ
 તે પ્રેમની પગિલાય,
 ને પ્રમળે પ્રીતે
 પ્રેમાવતાર નંદદ્રુસારને । ”
 પ્રેમના વાવા સમીર,
 ને પ્રેમમૂર્તિ સમિકાશની
 કૃપાં વેરી પ્રેમ-દાગનાં
 અતર્કાન થઈ પીરીપીરી.

અને...?

૩૨ ભર્ષા ઉદયજ્યો.

" ઓ જગત ! દિમાદિએ ચોગગાન સાધું ?
 કે મજાજંદાને સાધું ભક્તિ ? "

ચંદ્ર-આસિખાં યમુનાનાં જળ
 બે તીરે વદંતીતાં.
 એવે તરંગ નિદાજના ઉદવજ્રને
 દુરથી પુનઃ સુખાયા ગોપીશ્વર.

• • •
 " ઓ પૂજ્ય આનંદની મમામિ લખ
 કંદુલમીમાળાએ સમાધ મધ.
 ગિરિવરધરની એ વદુરામ્બી દતી । "

• • •
 ગીત અટક્યુ.....
 ને ઉદવજ્રએ પ્રત્યાં યમુનાજને,
 " મજા-સરિતા ! શાશા હમે
 રાધિકાજની ભક્તિના પ્રકાર ? "

અને કાલિંદીના તરંગેથી
 ઉદવજ્રને સુણાધું જળતરંગગાન,
 ગુંજાવ કરવું મધુર સ્વરે.....
 ' પ્રેમવદ્ધાભક્તિ... ' ' પ્રેમવદ્ધાભક્તિ. '

(૫૬)

ગોકુલથી મથુરામાં ઉદ્ધવજી
ને

અકૂરતું હરિતનાપુરગમન

કૃષ્ણ...કૃષ્ણ...કૃષ્ણ...

કૃષ્ણમય મથુરાનગરે

ગોકુળેથી પધારી ઉદ્ધરણ-
મ્ મુજગા । રાધિકાજીનાં મતા ?

એ રાજમહાત્મા-ઉદ્યોતથી
અડધા ભવનના સોપાન,
રહજી પ્રતાપરતા
પ્રેમ-વચનના ભક્તિના

એવે મિયાગજાખડે
મથુરેશ વસુદેવન દન
ઉત્તેગતા ના આર્યાવર્તનાં ભક્તિ-સ
‘ નભો । પ્રભો । ”

ભક્તિબીના વેળે
ચરણના ઉદ્ધરણે કરી
‘ પધારો, ઉદ્ધવજી ।
આનંદે તો છે ને પ્રજાપૂમિ ? ’
‘ અનુભવ । આપની લીલાના કથા-અમૃતે
ને રાધિકાજીની અતરીક્ષ-આશિષે

પ્રારબ્ધ પૂરું કરે છે ત્રણ
આપ-રમરણ-આનંદની સમાધિએ । "

અને અચકા ઉદવજ્ર
સોડંતી નિહાળી કૃષ્ણક ઠે
જંદાની મોહનમાળ,
" શું છુલ્લરીની માળાએ
ગિરિધરનાં વહુરાણી સમાણાં । "

અને ફરી મુંઝવું ગોપીગીત...

• • •
" એ પૂણું આનંદની સમાધિ સદા
કંદુલસીમાળાએ સમાઈ ગઈ.
ગિરિધરની એ વહુરાણી હતી । "

• • •
અને...!
વીની પગ પગી પગ.
" કોને પૂણું ? ગિરિધરને ?
કે કંઈ વિરાગ્યાં ગિરિધરનાં
વહુરાણી રાધિકાજીને ? "

એ સમરયાના ઝૂને ઝૂની
 વેળ વઘા ઉદવજ,
 “ પ્રભો ! જ્ઞાન, ભક્તિ કે યોગ પૈકી,
 કહેશો, ક્યા મારગ
 સિદ્ધ હશે અભ્યંતરે ? ”
 સર્વા દારવ, ને પછી
 રસાં મોહનાં મતકામણી
 વેરતાવેરતા વેળ-કૂમડા.
 એની ગૂંચી ઉદવજએ માગ,
 ને મહી થી સર્વા કૃષ્ણવેળમર્મ.
 “ ઉદવજ ! મહામત્ત ઉદેશ્ય મથને.
 આર્થબૂતાણુ આપ છે મહાનુભાવ,
 પધારો આર્પાવતની ઉચ્ચ ભૂમિએ,
 ગિરિ કેલાસ ખાસ છે ડોવા
 દિમના બાધ્યા ઝૂલાએ,
 ને ઉપર ઉમાનાથ
 ઉકેલે છે અઘાઘના બેઠ
 દિગ્દિગ્ધિની એકાકિની સુધાએ વસી ! ”

એ યોગ-મારગ
 ચી ખા યોગેશ્વર કૃષ્ણે,
 ને ઉદવજએ સર્વા ડગ

મણીમણી પ્રીતે.

ઉદવળ ગયા, ને
 પ્રવેશ્યા અકૂરળ વંદીને,
 યોગેશ્વર મથુરેશ કૃષ્ણે
 યોગ-પોથી બંધ કરીને
 ઉઘાડી કર્મયોગની પોથી.
 " પધારો, અકૂરળ...! "
 " પ્રભો ! આણા...? "

અને...?
 આપીવર્તનો ઇતિહાસ
 યુગદ્વાપરની સંખ્યાએ
 કરાવતો'તો પ્રત્યક્ષ બનીને
 અનાર્પણાવનાની પ્રતીતિ.
 " પ્રભો.....! "
 " અકૂરળ ! પાપ-પુણ્યના સંઘામ
 અદિકાળના નગ્ની અવનીએ ! "
 " પ્રભો ! અનાદિકાળના છે
 ગુણ-અવગુણના સંઘામ.

મગ્ધ, કમ્બ, વારાહ, ત્રિપંદ...
ને ત્રેનપુત્રે મે રામ-રાવણ-યુદ્ધ ! ”

“ અકૂરજી ! સંશેપે ઠટા ઊઠા
યુગદ્વાપરનાં આલેખ્યાં ભાવિ.
તમસાને તીર વાદમીક્રિએ
બાળીંતી સારી રામાયણગથા;
ને ખેલાયાં રામ-રાવણ-યુદ્ધ.
એમ ખેલાશે જયના ઇતિહાસે
મહાશ્વારતના વિજયનાં યુદ્ધ ! ”
શું અગમ ભાષાતાંતા
મથુરેશ !

અને...
‘ પ્રભો...! ’ એ દીન વેણમે
વંદા અકૂરજી ! સુગુના
કૃષ્ણની કાંતદર્શનભરી આંખવાણી...
“ અકૂરજી ! સંગેત્રીએ લાગ્યાં વેર-એ
વિનાશના લખશે ઇતિહાસ.
કુરુ-પુત્રો હસ્તિનાપુરે

આમંત્રે છે સ્વયંવાચ્યો વિનાશ ! ”

“ શું સત્ય ? પ્રભો... ! ”

“ અકૂરજી ! સત્યનાં સિદ્ધ વાક્ય

વહું છું તમ કને આજ.

પધારો હરિતનાપુર, ને

રાજ કૃતરાષ્ટ્રના વર્તનના

આણે સત્ય વર્તમાન ! ”

અને વિચારખંડેથી

કમ ભયો પ્રણમીપ્રણમીને

ભક્તિરત અકૂરજીએ

પછી યોગેશ્વર કૃષ્ણ..... ?

મલક મલકયા મલકામણે.

ઉદ્ધવજીને પાડ્યા એમણે હિમાલયે

મંથન કરી કાઢ્યા માર્ગ

દાન, યોગ ને ભક્તિગેથી.

પછી અકૂરજીનાં પ્રસ્થાન

કરાવ્યાં એમણે હરિતનાપુરે...

શું ઇતિહાસે અમર રાખ્યા

જય..... ?

આરતી..... ?

૬

મદાભારત.....?

અફરજીએ તલચો ખંડ
 ને પ્રવેશી પ્રતિદારે
 સૂચવ્યાં પત્રિકાવાદિનીનાં આગમન.
 " પ્રભો.....! "
 " શું છે ? પરિજન ! "
 " પ્રભો ! આવી છે એક સંદેશવાદિની. "
 " પ્રવેશાવો, પરિજન ! "
 એ વેણે બહુબધાં કંકણ,
 ને પ્રવેશી પ્રેમ-પરિચારિકા.
 " સૌ દર્પભૂતિ મથુરા-રાજન....!
 પુછાવું છે ચંદનદિનીએ
 કે ' કે' દિ' સોદાવશે શુગરભાવન
 રસરંગે રમવાને કાજ ? "

અને વાપા સમીર,
 ને સંદેશવાદિનીને ભારી
 વચનપરિપાલનની આશ
 કે ' ચંદનદિનીના ચંદનસોદ્યે
 રમણ કરશે રસરાજ ! "

તાં ય પ્રણય-તુફાન
 સામના કરતી'તી એ
 અનિલે વીંઝતી પદ ને કહેતી -
 કે ' લહેરજો...લહેરજો...અનંગના સમીર ! '

અને મહેલના સે.પાને
 ડગ દેતી, એ કૃષ્ણ-ઝીંઘી
 ધવલી વદી જીજ્ઞાસ કરી.
 " ઝોડો, ઝોડો, ઠગારા !
 આટઆટલા દિ'ની અવધ
 શું આજ આવી ? "
 " અંદનનંદિની ! પુકાર કર્યો તુજ રસે,
 ને રોધર બની આવ્યો હુ.
 વિરહ છે પ્રેમનું પૂર્ણ ઉદીપન ! "

આરસની ફરસગંધીએ
 રેશાવસિએથી વેરાતાં'તાં
 જળ-મોતીમાંનાં બિંદુ.
 ને એમ ને એમ...

એવે તરતુ ફેલક એક
 પૂન્ય કાલે, ને
 મનુ રમણોના રમણે
 એના કરપચને
 નીરે તરતીના દેવા-ફેલક
 પ્રુપધનનાના બાણે ક પ્યા
 ને બાળા બની વિદુરજ
 સીતળ નીરે ઉઝમા બાસી,
 ને ડગ ભર્યા કંઠકને
 શુ સરોવરની ગુદરી
 એના સૌ દર્શ-સરોવર
 ધરતીએ બરવા ખસારતી
 હતી ૪

અને ૪
 એક પગ હતો નીરે ફેલ્યો,
 ને બીજો હતો તીરે
 એવા સુ દર્શના દરમે
 બનશ્યામની લાગો દેહિ
 પ્રણમક પે અ ગચેના ક પી,

તા ય પ્રણય-તુફાન

સામના કરતી'તી એ

અનિલે વીંઝતી પદ ને કહેતી

કે 'લહેરબો...લહેરબો...અનંગના સમીર !'

અને મહેલના સે.પાને

ડગ દેતી, એ કૃષ્ણ-ઝીવી

ધવલી વદી જીલ્લો કરી.

"હોડો, હોડો, ઠગારા !

આટઆટલા દિ'ની અવધ

શું આજ આવી ? "

"અંદનનંદિની ! પુકાર કર્યો તુજ રસે,

ને રસેશ્વર અતી આવ્યો હું.

નિરહ છે પ્રેમનું પૂર્ણ ઉદોપન ! "

આરસની ફરસમ'ધીએ

રેસાવલિએથી વેસતાં'તાં

જળ-મેલીડાંનાં બિંદુ.

ને એમ ને એમ...

અને દરેક કૃષ્ણ,
 ને રમણને ત્યાં નિવાસ !
 જાણે પુષ્પધન્યાએ પધારીને
 શૃંગારે રાખ્યાપોતો રાખનખંડ,
 ને નેપથ્યેથી જાણે
 સુખના કામોદીપક વાલિ'તરવર.
 પીળા, વેણુ ને ધૃંગ
 મંદનગાવાનાં અષ્ટ અંગે જાહેરાવતાં તાં
 વિલાસના સોગસોગ શૃંગાર.
 “ અંહના ! વિલાસ-મારમગની
 નું છે રસ-પ્રવાસિની.
 મુજ સંગેનો દિવ્ય વિલાસ
 હવ કરો છુજ જોતિક વિલાસનો. ”

એ પુષ્પ-વેણુએ
 નવોદાભાવ-દીપતી રમણી
 હમ એક પાછળ દહી-
 શું મોહનાવરના કર-આલ્પાનેથી
 તાસના ?
 પશુ એ દેતી'તી.....
 દિગ્ધર્મા મર્મવેણુએ આમંગણ.

" રમણ ! બર્પાબર્પા તમ સૌંદર્ય
મસ્તાનાં છે મુજ ઉરફૂલડાં શાં;
પણ નાચ...!
મ આલિંગ્યો મુને,
સ્નાન કર્યા મુજ અંગે
પરિધાનીશ સ્વચ્છ રંગીલાં ચીર,
ને તમ ઓવારણાં લઈશ
મ અડશે... મ અડશે, મોહનવર ! "

અને વાઈ મસ્તાની હવા.
સુંદરી હતી સુંદરવરના કળધને—
પછી સુંદરવરે વિલાસ-ઉલ્લાસે
સોહાબ્યા સોજ સુગાર,
ને ફૂલદાનીએથી લઈને
અગ્રોડલે ઓપાવ્યાં શીર્ષફૂલ.
" અંદનકિશોરી ! ઉઘાનનાં ફૂલડા
આજ અતેરી યૌવન-સૌરભે
મહેકે છે તુમ શીર્ષફૂલડા બની ! "
" શામુગાગ્ધુહારની પ્રભા છે, નાચ ! "

અને શિર નમાવ્યું સુંદરીએ—
બાણે સૌંદર્ય નમ્યું
સૌંદર્યને પ્રણમતું.

ને ચિંદરના પૂર્ણ લાવજી રંગ,
 " રંગીલી ! કેલ'ક આલેખ્યા રંગ ? "
 " રેલાશે રંગ એવા, રંગીલા રંગ ! "
 અને સરખામણે શરમાણી
 નવવધી ચંદનખાણ,
 ને ફેલાવણિએ વેળો ગૂંચી.
 " ધનસ્વામ ! મુજ કાળા ફેરો
 શા મુંઝવે ગૂંચી ? "
 " ધનલા ! તુજ સ્વામ ફેરો
 વણવ છે મુજ રંગ ! "
 શું વિલાસ વજીરોતો
 વિલાસ સંગે ?

અને... પાંડી...
 દર્પણખાજે પડેલી મલી
 કનૈયે સોનલ કંઠાવટી.
 " ચંદના ! કર શાખણગારી લીધી.
 કપોળ-ચંદ્રક ભમર-મંપરિંદુએ
 લીધો અનેરો આજ ? "
 " કુખ્યુલ ! લીધી કશું પળ
 રંગ કંઠાવટીએ ખૂટશે તો ? "

“ રંગીની ! ન ખૂટે શુગારસર્જનના
 રસ-રસાળા રંગ....
 પણ કે જે કેમ બીડ્યા
 પોયણા શા તુજ ઓહ ? ”
 અને એ સન્નવતી
 વહી મર્મ-વેણુવાં,
 “ નાથ ! ક્ષમા કરજો; પણ
 અધીરા મુજ ઓહ
 તનસે છે તમ હૃતક્ષતને કાળ. ”

અને હસ્યા શુગારેશ્વર.
 “ શુગારિણી ! તુજ નાસિકાએ મણિ-નથડી
 કેમ બાસે છે તેજલી ? ”
 “ શુગારવર ! નથડી છે અણુનિતરી.
 ઉતારશો ને ? નાથ...! ”

એ વહી મર્મ-વેણુવાં,
 કે કલ્પખણખણ કરે વી ધની
 કૂવ-સોદામણી સેજડવી.
 “ રણકરંગીવી ! શા રણકે છે કંકણ ? ”
 “ ઉદાસના ગાને ...! ”

અને... ?

“ મું એકલેસ મધુરાએ
સોહાવે છે મુંદર રાત્રિ ? ”

ચંદનજ્યે રેલાં
મનસામણાં કટાક્ષમર્ષાં
ને ચંદ્રમાએ વિદ્યુત્તળ જની
આભેથી દોધી દૂધકી
ચંદનગદ્ગાદીનાં નીરે,
પણ.....?
ન લાખ્યા એને તાગ
મધુરો મૂરતના વસવાટના,
પછો ચંદ્રે જની નિરાશ
મ્રતી તારલિકાઓને;
પણ ઉત્તરરથાને
પૂજાએ સામે મ્રત
કે “ ક્યાં નધો પોમયોએશ્વર
ચૈતન્યમય શ્રદા સદી ? ”

એ અર્ધચંદ્રરાત્રિને
પહેલો પ્રહર...
બીજો પ્રહર...

ત્રીન્ને પ્રહર....

ચોથો પ્રહર....

શુ' ભોમીઓની પૂજુ' થઈ

રાતડલી ?

પણ...એ... ?

એક યોમી હતો...એક યોમી હતો...

યોમીઓનો એ હતો યોગેશ્વર.

રાત્રિને એ એ કહે કે ' પડીક થંભા ! '

પણ...એ... ?

ન હતી યોગિણી.

રાત્રિના વીતંતા પ્રહર

એને શોક્ય શા ભાસ્યા.

આધે હતો અર્ધ' ચંદ્ર;

પણ એ પ્રણયમૂખી બાળાની

સેગડલીમાં સમીપે સોદ'તો'તો.

પીપનસૌંદર્ય'નો પૂજુ'પૂજુ' ચંદ્ર.

અને ભર્યાં ડગ....

ચતુરચિંતને બાલકિશોરીએ

ન ગળે સેજતો સાથી એમ.

એ સપનશ્રુતે

જાણાજાણા બગલાંતા

ધી-ધીવે-તા દીપક,

પ્રતીક્ષા કરતા વડેલા પ્રભાતની

એ નિદામો રવી

પોદડા પ્રાગુનાથને

રમણાં એને નિરદ

કે ' પ્રાત કાગે તજશે સંખ્યા

શુ વિરોધના પ્રસરાવડા

અધકારે ' '

અને ' '

રસ-રસજનની રસીલી

અખીલના બાવે અજરૂંતી હતી

આમે હવાઈ અર્થઅદ્રપકાસજી રજનીને

" સખી રજની ! હિવાના હૃદય તું રોક,

રોક

ધડી'ક રોક

બહેની ! રોક

-સખી રજની ! •

ઉપા રાજશે, ને બહેની ! તું બાગશે !
રંગ રેલશે, ને પ્રભાત પરાગશે !
રોક ..

ધડી'ક રોક...

બહેની ! રોક.

-સખી રજની ! •

બહેની ! તારી સેજમાં તારસિયાનાં ફૂલ છે.
બહેની ! મારી સેજમાં પ્રણય અણુમૂત છે !
રોક...

ધડી'ક રોક...

બહેની ! રોક.

-સખી રજની ! • "

• • •

પણ.....?

રોકો ન રોકાઈ રજની.

અનિલ વામા પરોડના,

ને સેજ તજ સલજ્યાએ.

" ચંદનપાલા ! સોહામણ પ્રભાત

આજ લાગે છે રજિયાત.

વિલાસે વિરામો છે વિલાસ ! "

અને વીતી પણ.

પૂર્વ પ્રકાશ આજઆજ

પરોઢિયાના પદેલા અગ્નિવાસ,
 "વિદાય સઉ ને ? બાલા...!"
 "નાથ ! પુનર્મિલનની અરથ ?"

પરન વાયા...વાયા...
 સખેત અવકાશ વીધી
 શું પરમહત્તા ?
 "બાલે ! વિદાસના સ્વચરે
 માયાને મંથને સમાની
અર્થાત્ ?
 માયાને માયાએ આરો.
 હું કશ રહી છે તુને
 અંગેસ ગતિની આસકિત ?"

અને શાંત શ્રુતિએ પછી
 એ ભર્થા પીરંધીત;
 અને અંદન ગ્રાસી.....
 ખમ્બરતા મોહનવરને
 અનિમેષ નયલે નિહાળતી રહી
 વાયા વદ્યજ્ઞાના આદ્ય અગ્નિવાસે.
 પીળા પીતાં મરનાં સૌંદર્ય
 શું જિમંતી જિયાની એકલગીએ
 જઈ વાળ્યાં ?

(૬૧)

હસ્તિનાપુરેથી અકૂર-આગમન
ને
પાંડવોના સમાચાર

મથુરાના મહાલયમાં
સિંહાસને વિરાજ્યોતો યુગપુરોત્તમ,
ને લલના ટોળતી'તી વીંઝણ
ઝૂલતી, સૌંદર્યના અનિલે.

અને હીરલાજડયા પાટે
પડ્યો હતો મધુરમુકુટ,
ને આર્યોવર્તના પાયર્ષા નકશા

કહેતાંતા કાગળા હનિહાસ

એવે એવી પ્રતિહારિણી
મગનના મનેલી રાગમહાવધનસંગારે,
પદ્મ વિનયની જાણે પાસિની
એ પ્રથમ વધના મહેનેથી
હવે બિની તી પૌનના અરખડે

એના અમનારણ્ય
જાણે રેલાયા કૃષ્ણખડે,
ને કાઝરરણ્યકારે
કૃષ્ણકૃષ્ણે કૃષ્ણના જગરે,
ને મણિન કુકલ અન્યા
અનકારતા કલામય ખડે
એ મળગોપામનાને ધેનું કરણ મુખક
વ્યાકુળ કરણ ભારણ પ્રતિહારિણીને,
પદ્મ એનાં નયને હાલી
કહેલી કે કાવળી નગર
" કૃષ્ણજી ! હરિનાપુર પાઠના અકરણ
કલાવે ॥ પદ્મજામ
ને પાવે છે
આજના મિલનની આજ્ઞા ! "
" પ્રવેશાવો ! "

એ કૃષ્ણવેણુલે
 પ્રણમી પ્રતિહારિણી.
 અને..... ?
 પ્રવેશ્યા ભક્ત અકૂરજી.
 ભગવાનને નમ્યા ભક્ત
 " પધારો, અકૂરજી...!
 શી છે હસ્તિનાપુરની જાણ ? "
 આસન સૂચવ્યું ડરસ કેતે
 એને શિરે ઝીલી...
 કૃષ્ણપાદ સમીપ બેઠા
 પડ્યા બાજોઠે અકૂરજી.
 " પ્રભો ! હસ્તિનાપુરે.....
 કુદૃબ-હલેશનાં પનાણાં છે ખીજ ! "

અને વીતી અબોલ પળ.
 પણ પછી વધા મથુરેશ,
 " અકૂરજી ! યુગ દ્વાપર બાબે છે
 આર્યાવર્તે વસમાં બાવિ.
 ઉત્તર ધ્રુવે વેદ સર્જાયા,
 ને સંસ્કૃતિએ માંડ્યાં દક્ષિણાવન,
 ને દીપા વેદનાં જ્વન-જ્ઞાન ! "
 " પ્રભો..... ! "
 " અકૂરજી ! નરસિંહ અવતાર છે

અનીક પાશવ ને માનવ દેહ મિશ્રિત,
એણે દિવ્યવક્ત્રિયુને દબી
ધીનવૃત્તિ ટાળીને દીધા
માનના જન્મત-ધૃતિદાસ ! ”
“ પ્રભો !.....પણ..... ”

એને અવરોધીને
વેણુ વઘા મયુરેશ,
“ અકૂરજી ! સુણો સ્વારો ધૃતિદાસ
જન્મતની ક્ષરકૃતિનો
લ્લખો મુજ આખ્યાને,
પાળી એણે વઢાવી દિગ્માદિની ગિરિઆજ,
ને યોગર્થમાને કાઢે
ઉત્તરેથી આખ્યા આપોંએ
પારાણુરીએ સુખ્યાવ્યા વેદ.
પણુ.....અકૂરજી !
રાત દેહકેદમાંએ ઝીલ્યા છે ? ”

અને કૃષ્ણજી...
સંશેપે સ્વચ્છાવ્યાં અકૂરજીને
સરકૃતિ ને અસરકૃતિનાં
અમર મુચરેતાનાં ઘર્ષણુ.
“ અકૂરજી ! સમયક્રંતએ પાળી પિતા-આજી

ને સીતાજી સંગે સોહાગ્યા

વનના વસમા વાસ....! "

" પ્રભો.....! "

■ અકૂરજી ! એ હતી

સંસારના સંચલનની ભાવના

કે પુત્ર થાને પિતા-આજ્ઞા,

ને ન તમે વહુરાજી

મરણાતે યે વરના સાથ ! "

" પ્રભો ! હવે પારખુ છું

રામ-રાવણના યુદ્ધમર્મ

કે સંસ્કૃતિ સંગે અવિદ્યાનાં

હતા એ ઇતિહાસ-સમરાગણ ! "

" અકૂરજી ! હજી યે છે ભારતવર્ષે

આર્ય ને અનાર્યનાં સંઘર્ષણ ! "

અને મલકયા અકૂરજી

વદતાવદતા વેણુમાં,

" ન કૂટનીતિરમયત્ત શ્રીકૃષ્ણસદશા પુરા । "

એ અકૂર-વેણુએ

મલકી પરિચારિકા જાનીજાની

વીંઝણ દોળતીદોળતી—

શું અર્થનિરુદ્ધ ભારમાં હશે

અકરુણેવેળા ?

“ અકરુણ ! હોવાળા જાતના છતિદાસ;

પણ આ છે દસ્તિનાપુરના ? ”

“ પ્રભો ! અપરાજન મૃતચંદ્ર

મુખપ્રેમે છે પેનાપેલા,

ઉત્તરાધિકારી સુવરાજ દુર્યોધનને

વરી છે કલેશ-કલહની દેરી.

પિત્રાઇ પાકુ-પુત્રાને

વમના પેખે છે દૂત ! ”

અને જાયુ દાસ

મલકના કૃષ્ણ-મુખડે

“ અકરુણ ! બાપેના વેળા દેશે

સખની સાચી પ્રતીતિ ! ”

“ પ્રભો ! ” એ વેળાએ જીવા

ને વળુ'ંબા દૃષ્ટિએ પારખ્યા

અકરુણે દસ્તિનાપુરના છતિદાસ.

“ પાંડુમુખ પાઠવેલી

કૃતીમાતાએ સઢી બધા,

ને કહાવ્યું છે આપ મહાભારતને

કે “ સંબંધની દૃષ્ટિએ

દુઃખની છોડે ગાહ,

ને આશ્રય દો કરજાગતને ! ” ”

મનકયા મથુરેશ મુખડે
 “ અકૂરજી ! પાકુપુત્રે ને મૃતરાષ્ટ્રપુત્રે
 શાશા છે વિચાર-વિરોધ ? ”
 ‘ પ્રભો ! પાચ પાકુપુત્રો પૈકી
 અર્જુન છે શાશાનળીની દક્ષતા
 ને બીમએને કે અપ્રતિમ મળ
 મૃતરાષ્ટ્રપુત્ર કૌરવયુવરાજ દુર્યોધનને
 સાને છે પાડવશૌચ ! ”

અને નીતી પણ ..

‘ અકૂરજી ! શાશા વીત્ય વીત્યા,
 મહેશા, પાડવશિરે ? ’
 “ પ્રભો ! કિશોર પાડવકૌન્ડકુમારોની
 હતી ઇચ્છા-અચ્છ-નિશ્ચાની
 હસ્તિનાપુરે પ્રતિસ્પર્ધા
 એવે ?
 ખાજુવિદ્યાએ શ્રેષ્ઠ
 અર્જુનને જીત્યો પેખી
 કૌરવયુવરાજ દુર્યોધને
 ‘ કર્ણ ’ ના દીધા નામ
 કે દ્વયુદ્ધે ખેની અર્જુન
 સિદ્ધ કરે શ્રેષ્ઠતા
 પણ અર્જુનને પછી .

કર્ણને ' હરણપુત્ર ' સંબોધી
 દીન માન્યું પ્રદ એને સંગે,
 ને એને દાધા
 બાપ, દ્રોણ કૃપાચાર્ય આદિ,
 મદ્રા મદ્રાસપોએ સમર્થન.
 પછી એ જનપ્રીતજી
 સુરરાજ દુર્યોધને
 હરણપુત્ર કહ્યુંને દીધે.
 રંગીલો... અંગદેસ ! "

ધરીકે અઠકપા અકૂરજી,
 " પછી ? " એ વાત ચલાવવાનું સૂચન
 કૃપ્પજીએ દીધું, ને વચ્ચે એ,
 " પ્રભો ! પછી જોઈએ બે
 બાણવિદ્યાના સમર્થનનાં પ્રદ,
 ને પામે જિત્યો કર્ણ ! "

અને વીતી પગ પછી
 વચ્ચે ગયુરેસ મહાકી,
 " અન્ય કોઈ સમાચાર ? અકૂરજી ! "
 " પ્રભો ! મદ્રાપ્રાંતી સુરરાજ દુર્યોધનને
 દત્તી લોકમર્મોની બળવિરુદ્ધતા.
 એનાં કદવા કાસળ

મોજનિયાંએ દીધાં ઝહર,
 ને ઘેનવશ બીમસેનને
 મોડોમોડો યે બ્રાતનિર્ગમન પછી
 ઝખ્ખડેથી ફગાવ્યો ફંગોળી
 વહંતા જમનાન્તરંગે,
 જ્યાં પ્રભાવ હતા કુદરેતના.
 જળે શોષ્યું ઝહર;
 ને હેમખેમ રણો બીમકર્મા.
 અતે અટક્યા અઢરજી
 ખનનન સુણી ઝંઝરઝમકાર,
 ને પરિચારિકાએ દીધા નમીનમી
 રાજકાજની ઠરેલી રીતે
 દૂરો પાઠવ્યા સંદેશ.
 “ કૃષ્ણજી ! રાજ્યસીમાંતિથી આળ્યો દૂર
 પ્રણમી યાએ છે
 આપ મહાનુભાવનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન ! ”
 “ પ્રવેશાવો..... ! ”

અને સંદેશવાદકે
 દીધા કૃષ્ણજીને સંદેશ.
 “ મહાનુભાવ !
 પુત્રી જરાસંધની બે
 પિતૃદેશે પધારી,

ને કાઢ્યા પતિ-દનનના હલિદાસ
નિર્જાપિત જરાસંધને... । ”

અટક્યો ફૂલ લગીર,
નિદાળતો કૃષ્ણમુખઅમે,
ખસુ પછી વધો,
” કૃષ્ણજી ! મધુરાસીમતિ .
અમ્બણિત જરાસંધસેનાનો
પેશો મંદ્રશો, ને
વસમા ઘાશે વાદવોના વાસ । ”

અટક્યો ફૂલ
કૃષ્ણ-મુખડે નિદાળતો;
પણુ એ જ શાંતિ હતી,
ને મધુર હતું મનકામણું.
” અટકજી ! સેનાપતિને પાદવો સંદેશ .
કે સળંગ મધુરાની સેનાની
કરે સૌર્ય-સન્નિવહ.
ભલે યુગફાપરની રંગભૂમિએ
કંસવધ-આલેખ્યો બિંધડે પાદો,
ને પ્રથમ પ્રવેશે પેખાવ
જરાસંધ સનેર્ગ યુદ્ધદરશ । ”

અને... ?

(૬૨)

જરાસંધનો ઘેરો

એ પ્રભાત વસથું બાસ્થું
કૃષ્ણની મથુરાનગરીને.

ત્રેનીસ અક્ષૌહિણી સેનાનો સ્થાન
શું બોલશે મથુરાનો બેટ ?

મગધરાજન જરાસ ધનું સૈન્ય
મથુરાએ પશુ“દ” ધેરા પાલીને,
ને શુરજેશુરજે મથુરા-સેનાનીએ!
કાંતરેકાંતરે તીરંદાનેને મેલીને
મહતી કરતા’તા રક્ષા.

એવે સૂર્ય રથ છો તેજ્યો
ધરતી ધણુધણાવનો કૃષ્ણરથ
શૌર્યના દેનો પદ્મા
ધપનો ભારયો નગરવાસીને
કેટના પવિત્રદાર દીમળો.

પ્રજ્ઞમતા હતા એને
આધુષિ નમાવી સૈનિકો,
ને આદિજાતી’તી...
‘અટારીએ બીલી લલના કે
‘જેમ જીત્યો કામલુવારા જની પ્રેમ,
એમ જીત્યો કર્મનાગ જની

શૌર્યના રણસંઘામ....! '
 માથે હતો એ જ મોરમુકુટ,
 પણ ન'તાં ભાસતાં મુકુટપિન્ધે
 મધુરનૃત્યનાં આકર્ષણ.
 સપ' દેખીને કાપે મોર
 ને પિન્ધે આવે શૌર્યકંપારી,
 એમ લુહના વાતા પવને
 શૌર્યની ધ્વજા શુ' પિન્ધ
 દેયે દેતું'તું હામ.
 પછી મથુરાના કાટદ્વારપાળે
 હિમાલયા લોહ-ભાગેળ.
 ધમ .. ધમ... ધજુધજી ધરતી,
 ને રથના ઘોડાએ દીધી છલાંગ;
 પણ સતાણ હતી પૂરી
 વિચક્ષણ સારથિકરે રાથ.

અને વેગીસો રથ...
 રાત્રુસૈન્યને ખાળવા
 શુ' સંચરતો'તો ?

અને..... ?
 અગ્રગાન્ધારી આભે

જેમ ઠમ્બુક મગકે પીગળી
 એમ જરાસ ધસેન્ને
 પ્રકટથો કૃષ્ણરથ,
 ને ધમટયાં અશ્વદળ,
 ન્યદળ, ને હરિતદળ,
 પાશદળ સહિ ઘેરવા કૃષ્ણરથ
 બડી ધૂળ-ડમરાં,
 ને મધુગણુજોયી નિહાળતા
 સોય પતા સોનાનીને
 બારથો સોય નો ચૂર્ણ
 જાણે કંઠાતો શાદળે
 પથ્ય કેટકેતી વાર રહે ચરણ
 વાદળકાંકથો ?
 ને બગનામડનો વેગીતો રથ
 પનન બનીને આલ્યો-
 શુ વિખેરવા વાદળ ?

એ દસ્ય નિહાળી
 મગધિતજનન જરાસંધ
 મુખડે મલકતા વણા,
 “ કૃષ્ણ ! છાનો વરથો ગોપુત્રે,
 ને સૌ દર્યે જતી પ્રજનાર,

પણુ છૂતવા સંગ્રામ એ
નથી નારીસંગના ખેલ ! ”

અને કરી અદ્વિત્ય
બુદ્ધિપુત્ર જરાસંધ
બળરામજીને કહેતા વદ્યા,
“ બળિયા દીસતા બાળ !
“ બળ રાજારો તુજ
હું મહાબળિયા સંગે.
જય હાઉં છે કે પરાજય ? ”

...અને સુણાયો જરાસંધને
‘ જય’ની ઘોષણાનો સ્વર
કૂબળુ-બળરામ-ત્રાતનો સંગાથીસો.
પછી એણે....
મોકાપે કયું આક્રમણ.
વરસાવી ઉઘ બાણવર્ષા
સૈન્યે ઘેર્યા થરા બે.

એવે.....?
‘ શા ડૂંગ ’ મનુષ્યનો ટંકાર
રણસંગ્રામે ગળવતો કરી
ડૂબ્યો ઊઝર્યા હનનન...બાણ.

એને એમ...એમ...

રોષિતનો રેલો સાગર.

પછી તારતા મચ્છને

જેમ પકડે મગરમચ્છ,

એમ રથેયો કૂદી બગરામચ્છે

બળે ઝડપે જરાસંધ—

શું બેઠિલીના ખપ્પરે એને હોમવા ?

પછી..... ?

એલાણા જલકે ઘં.

સત્તર વાર મનપરાજન જરાસંધે

ઘેરી મથુરા નગરી,

ને પરાજય પામ્યો એ

કૃષ્ણઘેરી માદરસેનાએ.

પણ... પછી..... ?

બાણકારા વાગતાં તા

જરાસંધના અદારમા ઘેરાના.

એવે મથુરાએ અનુભવ્યો

પ્રચંડ, અણકલ્પ્યો ઘેરાવો

જરાસંધથી મે વધુ બળિયા સત્તરો.

તણુ કરેડની મ્લેચ્છસેના

પડી ત્રિ-ચક્રાવે ઘેરીને

મથુરાનો દુર્ગમ કાટ.

એકતાનું નથી લેશે નામનિશાન
 કે પ્રાણનું ચિંતરે એ કલ્યાણ.
 વળી આધ્યાત્મિક અવરથ
 જોયાં ખાવ છે તુલાનસાગર.
 કમં કમં રવાં છે.....
 નર્મ આકંબરબરપૂર.
 આદર્શનાં જૂલાલાં છે લદાય ! ”
 એ મથુરેશ-વેણુલે
 કટારીએ મયો દાઘ
 એક દોષાનિષ્ટ સેનાધિપતિનો.
 “ પ્રભો ! અશક્ય નથી કાંઈ
 સૌવંના અણુનમ જાણે ! ”

એ વેણુલે...

મરક મરકયા મધુસૂદન.
 “ સેનાની ! સત્ય લાખો છે;
 પશુ મથુરાના સપાઠ પ્રદેશ
 લાયક યુગ્મેન્નનો ! ”
 “ પ્રભો ! લાય છે અનાથસૈન્યનો ! ”
 “ સેનાનીજી ! પેખો છો એવા નથી
 ભારતવર્ષે અનાથેનો લાય,
 પશુ છે અવસ્થ લાય

અનાર્ચ પ્રકૃતિવાળા રાજનોતો ! ”

“ પ્રભો ! કહેસો, કેણુ...? ”

“ સેનાનીશુ ! હરિતનાપુરે છે

દુષ્ટ સાસન દુર્યોધનનાં;

ને વિધ્યાચળ ને રક્ષાચળ મધ્યે ચેદી દેશે

ને નર્મદાતીરે માહિષ્મતીએ વસી

અનાર્ચ માનસે છત્રે છે વ્યાપાર્વત,

ને ગૂંચવાણા છે પદ્મનયકે એના.

ભારતવર્ષની પૂર્વે

પૌં કૂકે પૌં કૂદેશનો,

ને બળિયો ભગદત્ત રાજન—

કામરૂપ દેશ જેનો મહાન

છે ઉત્તર દ્વિમાદ્રિથી પૂર્વે થીન લગી—

એના કિરાતોનું સૈન્ય,

ને વિદલ્લરાજનપુત્ર સ્કંધ

છે સંકોવાયા સિશુપાલમહે. ”

કૃષ્ણજી યંબ્યા લગીર

ને પછી વઘા વેણ,

“ શરીશ્વ સેનાનીશુ...!

ભારતવર્ષના અગ્નિકોણેથી

ભય છે મથુરાપ્રદેશે

માહિષ્મતીનો ને ચેદી દેશનો

જ્યાં અનાર્ચભાવનાશાસનપ્રિય

રાજન સિદ્ધપાથના છે વચન;
 અને છે મગધરાજ જરાસંધનાં જોર ! =
 " કૃષ્ણ ! જરાસંધના કુદ સાસને
 ઉતારે કૈસાધરાજન શરણે
 ને કુંતીભોજ સદ્ અન્ય રાજને
 ભવમરત બની જરાસંધ-આક્રમણે
 સ્થાપના કરી છે દક્ષિણાયનની. "

એવે પમરવ સુષુપ્તો-
 બળનું બળે પદાર્થ પ્રતીક.

એ હતા બળરામજી.
 એમને આવકાર્યા મથુરેસો,
 એક આસન સાન્નિધ્યે દહનો.
 " પધારો! "
 " કૃષ્ણ ! મહાન છે સંકટ મથુરાપ્રદેસ.
 શાં છે તુજ મંત્રણ હવે ? "
 " જ્ઞાત ! મગધરાજ જરાસંધને
 પરાજ્ય દીધા સઘર વાર,
 છતાં હજી એ...
 બંધુકારા વાગે છે પૂરા

અક્ષરમા જરાસંધધેરાના.
ધેયો છે એણે મથુરાનો કાટ । ”

અને.....?

પ્રસર્યા યુદ્ધવિચારણા-ખંડે
અનિશ્ચિત વિચારના સંમામ.
વિચારણાના સાગર-વ્યભળે
અટવાયાં સેનાધિપતિઓનાં મનડાં
કે ‘ યુદ્ધ ? કે શરણાગતિ ? ’

પણ..... ?

પછી.....પછી.....
યુદ્ધવિચારક સેનાધિપતિઓનાં મનડાં
વાચતાં બાસ્માં મથુરેશને
કે મૂંઝવાયેલી પરિસ્થિતિએથી
એ કાટે કા’ સાચા મારગડા.
“ ખાત બળરામજી ! ને સેનાધ્યક્ષો !
વિચારણીય છે આ સમય.
કાળમયન સંગે જો
ખેલીશું સમરાંગણ,
ને ઘેરજી જરાસંધ મથુરા,

તો વસમી થશે યાદવોને

વાટ ! ”

“ પ્રભો...! ”

“ પાત્રી ! કૃષ્ણ ! ”

“ માત્ર જાણસમજ ! તુષે...

છે મુજ મંતવ્ય કે

‘ નહિ દાર કે નહિ ચરણાગતિ;

પણ મથુરાના તજવા વાસ ! ’ ”

એ હતું...

યોગેશ્વર કૃષ્ણનું મંતવ્ય

કર્મ-જીવનને ઉચિત.

અને.....?

મથુરાના યાદવોએ સુરવા

વટકુકમ મથુરેયાના,

ને ધીરે...ધીરે...

ને ક્રમે...ક્રમે...

ઠાટની છટકાપારીએથી

જાના છટકા યાદવે.

એ જાના પ્રવાણ

શું સૌરાષ્ટ્રના લક્ષ્યે હતાં ?

(૬૩)

મુચકુન્દદ્વારા કાળયવનનો નાશ

કાળયવનની મ્હેઞ્છેના
ઘેરીને પડી હતી મથુરા.

અંબાદરંગી ડેરા-તંબૂ પાથર્થ
છત્તુ-છાવણીનાં ઇખતલા'તા પ્રાગલ્ભ્ય.

એવે ઊંચું પ્રજ્ઞાત, ને
મધુરાદુર્મની મરકપ્પારીએથી
સરકતો એકલગયો માનવી
દોહા એવે સેન્દ્રિયોએ,
અભિહોષો ભરતો ડા.

અનેરી હતી એની પ્રતિભા
સોંદરના સાગરે તરતી.
ચિરે સોખતો'તો મયૂર-મુકુટ,
ને લહેરનાં ચૂંચાઈ
કુંડળઝલકને દેનાં'તાં સાથ.
વદને અભિયાળી આંખ
ઘોરની દેતી'તી પ્રતીતિ,
ને ખીડ્યા એક બે
છાખતો'તા મક્કમતાનાં પૂર.
" રચી દશે... ?
કે મહાત્મા દશે... ?
કે અતિરચી દશે... ? "

એ અન્યોન્ય ચાલતી ચર્ચા
 પૂઠી કાળચવનકણે,
 ને નિહાળ્યો એને એણે ચે
 તંબૂતો ઊંચકીને ચક્ર.
 “ શી બાળવયે શૌર્યવંતી પ્રતિભા ! ”

એ મનોવેણલે મ્હેચ્છરાજને
 અંગ છૂટી ધડી'ક કંપારી,
 ને ડગમગી દેવાદિંમતની
 ધડી'ક વમળે નૈયા;
 પાણુ રિથરતાએ પછી
 પાશવી જોર ઊમટમાં,
 ને ડગ ભર્યાં એણે
 અહીં કરે અભ-શભ
 મનડે કરી નિશ્ચય કે
 ‘ અવસ્ય હશે એ કૃષ્ણ-
 મથુરાના પ્રાણુ—મથુરેશ ! ’

પછી એણે કીધાં
 અહંકારે અદૃહાસ્ય...
 ‘ અવસ્ય...નિઃશંક...
 પરાગ્ય જેણે છી કૃષ્ણ

નિદાણા મુજ અદળક સેનાનાં ગજ,
 ને તને છે મનુશનમર । ”
 એ મનોમત વિચારે
 પછી સાથ દેના સરદાયને
 પાળ્યા પાછા કાળમવને હદી કે
 “ અમેશા સુધે અમેશો દુ પડે
 મુદ્દ બેલી આપુરિય એનો અંત । ”

અને દૂરથી આવતો એ
 પછી સમીપ એને બારસે
 “ શું આમુખનિદાણો છે કૃષ્ણ ? ”
 એ વદી મનોવેણુ
 આમુખ કે ક્યાં મનેચરતો
 મુદ્દનીતિની રીતિએરીતિએ.

પછી.....
 દીધી એણે હોટ.....
 પણ ન ક્યાપો નાસતો,
 એટલે વલો પતનરાજ,
 “ કૃષ્ણ ! પદુવંસે નથી સોભારપદ
 મુદ્દેથી પધાપન આત્મા ।

આયુધવિહોણા તુંને નિરખી
મેં યે ફેંક્યાં છે આયુધ..... ! ”

એ કાળવનખોસે
મુખ ફેરવી વચ્ચા કૃષ્ણ,
“ યવનરાજ ! અવસ્થ પાછા પધારી
મહો આયુધ સ્વરક્ષણ કાજ.
પણ કાળની અવધ ? ”

એ અશ્રમયાં કૃષ્ણ-વેણુમે
આંખવા એને ડા બરતો એ હસ્યો.
“ કૃષ્ણ ! ભાની છે તુજ કૃષ્ણકલા
કે ફેંક્યાં આયુધ મદવા ભાડે
ને તક દઉં નાસવાની તુંને ! ”

અને દીધી દોદ
કાળવનને આંખવા કૃષ્ણ;
પણ બપોરે બાસી,
ને ચાકેલાએ પછી
દોદ મૂકી ઉતારગભાર્યાં ડગે.

પણ દર .. દર...

તે સમીપે... કે આપી...

એમ... એમ...

એક પર્વતનાં

ચક્રાણ ચક્રા કૃષ્ણ,

તે દોરવાળો વનસજ;

પણ.....

જૂલની ઝાડીએ કે

પ્રાંતરની આડે સંતાઇ,

કાળપવનને ભટકવો રાખી ભ્રમભૂએ

દર્શન સુકારતા કૃષ્ણ

પછી પ્રવેશ્યા પર્વત-સુદામા

અને.....

એક યોગી... એક યોગી...

સૌક તાણી સૂતો ગુફાએ...

પારખ્યો યોગેશ્વર કૃષ્ણ

એ યોગીમાં હતા તેજઃ

પણ એ હતા અનન્યા રીસેયાં-

એમ ચંદ્રને સર્જનાં તેજ તેમ.

એની દેહમણિ

તપસુચક્રે શી તેજસી હતી.

એના ઝમકતા મુખની ઝમક
હતી આબની વિસુત-ઝમક સમોતડી
પોદયો'તો એ...
ને જીભા'તા મથુરેશ સમીપે
એવે ઢૂંઢનોઢૂંઢતો...
દસ્યમાન થયો ગુફાદારે
કૃષ્ણને કાળયવન

એણે પારખી

પાણુ .
કહેશો, કી નિસાત
પારખની થે થોજેશ્વર કને ?

અને પોદેનાને કૃષ્ણે
ઓઢાડયુ નિજનુ પીણુ ઉપવજ,
ને ગુફાના અ ધકાદખૂણે
નપાયા મથુરેશ છાના-
શુ કાળયવનનો
અન્યનિર્મિત છાનવા અંત ?

પછી .
અમકાભરી પરંતગુફાએ
પ્રવેરયો એરેરતજ,

ને પેખ્યો પોટોતો માનવી.
 " અવશ્ય... નિ.સ દેહ... કૃષ્ણ
 ઝોડીને પીણું પીતાંજર
 સુતો છે મોડ તાણીને ! "

અને કયું" અદ્વૈત
 યવનસજ્જ કાગ્યવને,
 પછી સોડ લાણો ચૂતેલાને
 કયો એવો પદ-પ્રદાર,
 ને જાણો... જાણો એ
 દીર્ઘકાગ્યો સેવતો નિદા.

એના નયણે એકત્રિત થયાંતાં
 દીર્ઘનિદાને કારણે
 સમગ્ર અર્જુનનાં જ્વર.

એ જ્વરીનાના
 બાપડ્યા લોચનેથી
 મળવળી અગ્નિજ્વાલા,
 જ્વાલી જાસ્તીશ્રૂત કરતી
 દૃશ્યદોરે ઊભા કાળયવનને

અને...
 ખાખનો પડ્યો ઢગ.

રાખસંજે રાખ મળી.
શું એ હતો વિશ્વકર્મા ?

અને ધીરે... ધીરે...
મુને ~~કાપરતા~~ મોજેશ્વર કૃષ્ણે
હા હાઈ જામત સમીપ.

એ જાગતાને નયજો
ન હતાં નિદ્રા કે ધેન.
સ્વસ્થ હતો નિહાળતો
રાખતા હાને એ.
પછી ટીકીટીકી જોઈ રહ્યા
એ મધુરી કૃષ્ણમૂર્તિને.
“ મહાનુભાવ ! કેણુ આપ ? ”
“ હું છું કૃષ્ણ..... ! ”
“ કૃ...ષ્ણ..... ? ”
અને છૂટા પાડી નામના અક્ષર
હા હાઈ એણે મુક્ત બહાર
કરની કરી સંગ્રા.
“ શું મુગપત્રો થયો..... ? ”

એ પોટેલાએ જાનીને
જાગત નિહાળી પ્રશ્ન્યા કૃષ્ણને,

“ મહાનુભાવ ! કોણ આપ કૃપ્યુ ? ”

“ હું છું મહાનંદન... ! ”

અને વાત્સા પવન
આમ ને ધરતી ગાંધેથી
કહેતા કે.....
‘ આ છે કૃપ્યુચ્ચમ્ !
એને... જીવી... જીવી
રમરીરમરી ભૂતકાળ
એ વધો કૃપ્યુજને સંબોધતો,
“ મૃત્યુ-સૌંદર્યના આદર્શ પ્રતીક !
ભાગ્યવાન લેખુ’ છું મુને
મુજ પરમસૌંદર્યદર્શને,
માંધાતારાજનપુત્ર હું,
મુચ્ચકુંઠ મુજ નામ
હિમાલિ-વિતરે છે પૃથ્વીએ સ્વર્ગે ! ”

અને હસ્યો મુચ્ચકુંઠ,
“ મહાનુભાવ ! નહિ એ સ્વર્ગલોકઃ
પણ પૃથ્વીએ સ્વર્ગલોકઃ
ને એનો ધ્વજાજન
ઘેરાયો અસુર-માનવીના ત્રાસે
એણે માત્રા મુજ સાથ

પરાત્ત કરવા કુષ્ટોને
 ને મેં એ લીધા
 બહુ વર્ષો લગી,
 ને પરાજિત કર્યા સત્તુને
 શ્રમ ને ઉગમરા વેદીને । ”

અટક્યો મુચ્ચકુદ, ને
 એ અટકતાને ઉત્તેજિત કરતા
 વેણ વઘા મથુરેશ,
 ‘ પછી ? મુચ્ચકુદરાગન । ’
 ‘ કૃષ્ણજી ! પછી મેં યાચી
 મુજ શ્રમની વિભાતિ
 ને હિમાદ્રિના કે ઉચ્ચ શિખરેથી
 ઓપધિ એમણે આણી
 એ લીધી મેં
 ન નાધી નિત દીર્ઘકાળની
 પણ દવે
 નાગૃતિએ
 મહાતુભાવ ! દાખવશે મુજ
 શાંતિ જીવનકમણ ? ’
 “ મુચ્ચકુદરાગન ।
 કર્મ-સાગરે ખેત્યા ખેત

પણ.....

ચિત્તનૃત્તિનિરોધઃ યોગઃ ।

એના કાંસા ગ્રાસે છે.

પરબદ્ધ પર કરે એકામ ચિત્ત,

મધેભાદન પર્વતે મંચરે,

ને બહરિકાથમે સાધે

સંસારશ્વનની નિઠ્ઠનિઠાનિએ

યોગ .. પરમ યોગ । ”

એ કૃપ્પનેવલે

દારય સમે સર્પા વેણુ,

“ મહાનુભાવ ! ન પ્રાપ્તય સસારે પસીને
શાંતિ ? ”

“ મુચકુંઠા ! અવશ્ય પ્રાપ્તય.

પણ છે યોગાનુયોગ.

પ્રાપ્તય કોઈથી કમંસંસારે.

પણ આપનાં છે નિર્માણ

વિરક્તસંસારયોગનાં ! ”

અને પર્વત-ગ્રુહા બહાર

એણે કમ સર્પા

જાણે દીક્ષા જામેન નવો યોગી

સંચરતો દિશાદિની યોગલક્ષ્યે ।

(૬૪)

અઢારમી વારનો જરાસંધ ઘેરો
દ્વારિકા-ગમન

મરાણી કાળવન,
તે સરદારવિઠે પૂી મેના

અહીં સામનાએ નાહી.
પણી મથુરાએ પ્રવેદી કૃષ્ણે
ચિકસ્ત દીધી મનેનૃસૈન્યને.

એવે.....?

સપ્તસત્તર વાર પરાજિત
જરાસ પે પાલ્યો પંચે
ત્રેનીસ અદ્વિતીયી સેના જાભાવીને,
સામે જ વિપરીત હતી
પરિસ્થિતિ મથુરાનગરીની.
પણી મથુરાએ કૃષ્ણે
ખાત ખજાસમજી સંગે
મથુરાદુર્ગના છાડ્યા સીખાત.

અને નાહી...

દર...દર...જેણે
પૂઠ પકડતા જરાસ ધણી બચવા.
ને એમ...એમ...
કૃષ્ણ ને બાળસમજી

પ્રવર્ષણ પર્વતે ચડ્યા.
પછી બહુ શોધ્યા જસસ ધે;
પણ ભાળ સાગવી એની
ભાસી મહા વસમી.
પછી શોધ્યા મારગડા
કે ' જલાવો પ્રવર્ષણનો
જાંચો અને નાનો પહાડ ! '

અને.....

, ધમ... ધમ... ધમ... ધમ...
બજૂરી અગ્નિજ્વાલા.
દુક્ષેથી જિડ્યાં પખી,
હાલ્યાં ત્વરાએ નારખાં,
તે બળ્યા નાગ, વીંછી વગેરે
નિઝ ગતિની સ્વાભાવિક મંદતાએ.

એવે...?

યોગેશ્વર કૃષ્ણ.....
સંમમ હરી બળરામ આતે,

વાપુ પરન્થ સાધ્યા પ્રાગ્દયે
 અકષ કરી દેહનો જાર,
 પ્રાપ્તિયામે કર્પા ઉદ્ધવન,
 પટાવી જગસંધ-સંન્ય-વેરાનો
 સપિમા-સિદ્ધિને બળ,
 એ યોગેશ્વર કૃષ્ણને
 ગદારજાતાં આર્પાવને
 અનાર્થવાદી માનસ
 એવીને રાગરમતની મેતરજ
 ધર્મની રચાવના અયે.

પછી એમણે.....
 ત્યાહ લીધી સૌગંધની કે
 ધરણીને સ્થગર-આરે પેાતે
 અનાર્થમાનસ સામે માડિ
 ધર્મધર્મ કર્મના મોગ્યા.

અને.....
 સૌશ્ણને સ્થગર-આરે

એ હતી દ્વારિકાનગરી
 શિવપક્ષાનુ સત્ત્વ જાણે
 ધરતીએ તગ્તું ચૂક્યું તું
 વિશાનશિલ્પી રિશ્વકર્માએ.
 એ નગરીના મહાનયના
 જાયાજાયા મિનારા
 આભપરીઓ સ ગે કરતાંતા વાત,
 ને જૂનતા ઝંખાડા
 કહેતાંતા કે ' જૂલો . જૂલો
 નગરની સુદર નારીઓ !
 આજ પધારે છે પરમ નર
 મથુરેશ મગી દ્વારિકેશ જનના । '

અને બહુ સરણાઈ,
 નગારે પડી ઘડી,
 ઝનર, મુદમ ને વેણુ નગ્ન્યા,
 ને નિશાન-ક કાના થયા દૃશ્ય !
 એ હતું કૃષ્ણજન્તુ સામૈયુ.
 રેલાતાંતા સરણાઈ-બેરીઓ
 સરીના મધુરા સ ગીત,
 ને ગીતકા ગાતીંતી

હારિકાની સૌ દર્પમણી લલનાઓ.

અને રાજકુમારી સુમદ્રાએ
 ઘિરે મહીને કનકકલસ
 વીરાને વધાવના મર્ષાં અ,
 પડી સપ્ત વાર ઘિરે ધુમાળી
 ઝરી મહી ચૂદીના છેડે,
 ને આશીર્વાદન પુરોહિત વણા
 પછી હેતમૂર્તિ સાં જાતાએ
 બહેનડીમણા કનકકલસે
 ખણખણની સોનલ મહેર,
 ને હારિકા-રાજમહેલે
 બહેનીએ વધ બધે જાત
 શતલગપૂર્ણાં અમરખડીવડે
 ને સોનલા ને રૂપના કૂંપડે
 ને અમુલિના દયાકા ફેડોને
 ઓવારણા લીધા બહેની મુખપત્રએ
 “ જાત ! જાત જાત ! ”
 “ બહેની ! તુજ આશિષ
 જારતે ચે કરાવરી મહા જાત ! ”

ધોગેશ્વર કૃષ્ણ “મથુરેશ”માં આવેલ રાસના ઢાળ

રાસ	પૃષ્ઠ	ઢાળ
અરધૂમે ધમ...ધમ...વઘેાણું રે	૪૮૨	અપાઢી રાવના
મી અમિ રે ભતવારા ત્રોડુલ ગામના	૪૬૩	સખી કાટો વાગ્યો રે
મી નેહને જૂલથે જૂલી	૫૦૦	સખી રાવણને ફેલડે ફૂલી
મી ઉદ્ધવજી આગ્યા રા'દેશડે	૫૦૧	પૂર્ણિમા પાછી ભગ્યા રે
વિધવધની એ વહુરાણી હતી	૫૨૦	પાંખ બેઢલા પંખીની
ક ધકીક રોકે બહેની	૫૪૨	ઝાડ બહેની ઝાડ

मथुरेश

जड़ी शुद्धि

पान	क्षीरी	अशुद्ध	शुद्ध
४२५	१३	परीक्ष	प्रोक्ष
४६५	७	पुरुषस्थाते	पुरुषख्याते
" "	१५	संस्कारशोषोऽन्यः ॥	संस्कारशोषोऽन्यः
५२३	२	आन हने	आन हमा
"	१०	का चेवान्यात्	काद्येवान्यात्
५७३	१८	अ धडाभरी	अ धडाभरी